

Voorwoord

In samenwerking met het Gemeentebestuur Zedelgem leveren De Vaderlanderkes “Zedelgem herdenkt” ook dit jaar weer een mooie 11-novemberbrochure af. Dit jaar wordt een ongeval in Veldegem net na de bevrijding in september 1944 onder de loep genomen.

Net als bij de vorige editie, is het Patrick Arnou die als doorwinterde auteur en lokale onderzoeker de pen vasthoudt. Hij neemt ons mee naar die bewuste maandagavond 25 september waarop voor Elie Gruwez en Roland Gryson het noodlot toesloeg en ze tijdens hun dienst in een dodelijk ongeval verwickeld raakten. Alleen hun vriend Etienne Servaes, die toevallig met hen meereed, overleefde de aanrijding. In de brochure duiken we in de levens van Elie en Roland, die zich beiden midden de jaren 30 als vrijwilliger bij het Belgisch leger aanmeldden. Jongemannen uit het Ieperse, die dankzij deze bijdrage nog eens extra in herinnering worden gebracht.

Een interessant verhaal gestoffeerd met vele unieke foto's, waarin ook ruimte wordt voorzien om de betrokkenen uit Veldegem te belichten en de Zedelgense luchtafweer te schetsen. We wensen dan ook De Vaderlanderkes en de vele vrijwilligers betrokken bij de brochure te bedanken voor dit mooie werk. Verder rest ons enkel nog aan de lezer veel leesplezier te wensen.

*Schepen van archief & erfgoed
Jurgen Dehaemers*

*Burgemeester
Annick Vermeulen*

Ten geleide

Tijdens de wereldoorlogen hebben velen zich ten dienste gesteld van het vaderland en een onfortuinlijk lot moeten ondergaan. Ze zijn hierbij vaak beland in de zee der vergetelheid, nochtans verdienen zij meer erkenning en respect.

In deze brochure herdenken wij zo twee militairen die streden tijdens de Tweede Wereldoorlog, met name, Elie Gruwez en Roland Gryson.

Beiden actief als onderofficier maar daarnaast ook actief op vele andere vlakken zoals de weerstand (het Geheim Leger en Partizanenleger), waarbij zij hebben deelgenomen aan tal van acties tegen de bezetter en dit met gevaar voor eigen leven, maar ook bij de inlichtings- en actiedienst en de sluikpers. Daden die niet gekend zijn bij het grote publiek maar die toch een blijk geven van een grote en onwankelbare vaderlandsliefde.

Het is dan ook heel tragisch dat zij kort na de bevrijding van onze contreien, het slachtoffer werden van een ongeval in bevolen dienst in Veldegem. Jonge mensen die hun leven hebben gegeven voor onze vrijheid en dit terwijl ze net in het vooruitzicht stonden van het uitbouwen van een leven na de oorlog.

We willen dan ook speciaal deze mensen die blijk hebben gegeven van tomeloze moed en inzet, in het daglicht stellen via deze brochure en hen eren tijdens de herdenking van Wapenstilstand.

De brochure wordt ingeleid met een beschrijving van het ongeval om vervolgens over te gaan tot een uitvoerige weergave van de slachtoffers, hun familie en hun wedervaren. Om het geheel beter te kaderen worden echter ook de plaatselijke figuren die betrokken waren bij het gebeuren (getuigenissen, registraties, verhoor,...) verder uitgelicht. Hoe heeft de 'gewone man' dit ervaren, en wat waren hun bekommernissen tijdens die oorlogsjaren en erna? Het geheel geeft alzo op een illustratieve manier een beeld van de tijdsgeest van weleer.

Zo vormt deze brochure wederom een stukje erfgoed van de gebeurtenissen in onze gemeente en brengt het tevens hulde aan de gewone strijders die zich onbaatzuchtig hebben ingezet voor het vaderland en waarvoor we elk jaar onze diepste respect uiten.

Luc GEERS

Luitenant-kolonel

Voorzitter De Vaderlanderkes "Zedelgem herdenkt"

Een ongeval te Veldegem op 25 september 1944 - Wij herdenken Elie Gruwez en Roland Gryson

Patrick Arnou

Een ongeval te Veldegem onmiddellijk na de bevrijding

Veldegem, Aartrijke, Loppem en Zedelgem werden bevrijd op vrijdag 8 september 1944.¹ Brugge volgde vier dagen later. Intussen woedde de Slag om Moerbrugge. Het zou nog tot 1 november 1944 duren voordat Knokke werd veroverd.

In die nog heel woelige periode kwam op maandagavond 25 september 1944 omstreeks 22 uur bij de rijkswachtbrigade aan de Berkenhagestraat in Zedelgem een bericht binnen. Er had zich langs de Torhoutsesteenweg te Veldegem een verkeersongeval voorgedaan met twee slachtoffers, én dit "*voorbij de woning van Copman Hector*".² De rijkswacht begaf zich "*onmiddellijk*"³ ter plaatse.⁴

In hun pas twee dagen later uitgetypt proces-verbaal werd uiteengezet dat zij daar die avond volgende vaststellingen hadden gedaan⁵:

¹ ARNOU, P., "De bevrijding van Zedelgem in 1944", *Zilleghem*, 1981, 87-96.

² Het valt op dat er ongeveer een uur ligt tussen het ogenblik van het ongeval en het verwittigd worden van de rijkswacht. Misschien gebeurde deze verwittiging per bode.

³ Ongewijzigd overgenomen.

⁴ Er wordt niet vermeld wie de rijkswachters waren, die de vaststellingen deden. Het proces-verbaal begint met "*Wij gendarmen Zedelgem*".

⁵ De hier gepubliceerde teksten uit het proces-verbaal zijn letterlijk overgenomen en werden niet aangepast of verbeterd. De tekst van het proces-verbaal werd later in een overgetypte versie toegevoegd aan de militaire dossiers. Daarbij blijken er bepaalde verschillen te zijn. Die zijn in de regel echter zonder inhoudelijk belang, behalve dat in de verklaring van Etienne Servaes "*den Majoor van den A.B.*" manueel werd aangepast naar "*den Majoor van de Recuperatie*". Zoals verder wordt uiteengezet, was de bedoelde majoor Blanchy toen hoofd van de Gewestelijke Dienst voor Recuperatie te Brugge. Dit was blijkbaar wel al een overheidsdienst van het officiële België en niet meer van de "A.B.", waar "*Armée de Belgique*" mee werd bedoeld, wat eigenlijk overeenkwam met het Geheim Leger na de bevrijding.

"Op de rechterkant der baan in de richting van Torhout staat gedeeltelijk op het rijwielpad een motorrijwiel met zijspan. De motorfiets is gansch ingedrukt en gedeeltelijk verbrijzeld. Het voorwiel van de moto ligt achter het zijspan. Een der slachtoffers, zijnde GRUWEZ Elie, ligt op de rechterkant der rijbaan met het hoofd in de richting van Torhout. Zijn gezel GRYSON Roland ligt nevens het verplichtend rijwielpad op den graskant, ook deze ligt met het hoofd in de richting van Torhout. Beide personen dragen verschillende verwondingen en werden lidmaten afgerukt en gebroken. Den Heer Dokter Masereel uit Veldegem⁶ was bij onze aankomst ter plaatse en had reeds den dood van beide personen vastgesteld. Door personen die ter plaatse zijn vernemen wij dat den persoon die in het zijspan had plaats genomen ongedeerd is gebleven en zich in een naburige woning bevindt. Wij begeven ons derwaarts en onderhooren er SERVAES Etienne, bediende, geboren te Oostende, den 6 september 1922 en wonende Ieper, M. Frenchlaan Nr. 52".⁷

De rijkswacht verhoorde diezelfde avond alleen nog Etienne Servaes, de inzittende van het zijspan die de aanrijding had overleefd. Hij verklaarde:

"Heden voormiddag rond 11 uur was ik per moto met zijspan uit Ieper vertrokken in gezelschap van mijne vrienden GRUWEZ Elie en GRYSON Roland beiden uit Ieper. Wij begaven ons naar Brugge. Gekomen te Torhout hebben wij genoennaald en zijn er opnieuw vertrokken rond 12uur 3/4. In Brugge moest ik nog bij een familielid waar ik nog een tweetal dagen vertoefd heb, nog eenige voorwerpen afhalen. Daar zijn mijne vrienden mede geweest. Vervolgens gingen wij op zoek naar den Majoor van den A.B., wonende Filip de Goedelaan Nr 16 te Brugge. Deze was niet in zijn woning en wij hebben hem slechts bemerkt op onzen terugweg. Vervolgens hebben wij Brugge verlaten, dan was het ongeveer rond 17 uur 3/4. Wij volgden den weg langs Loppem, over de autostrade, maar daar kregen wij defect daar de batterij van onzen moto af was. Te voet hebben wij dan onzen moto gestoken tot aan Loppem, heideberg, bij VERCRUYSSSE, waar wij een gevulde batterij ontvingen. Vervolgens zetten wij onzen weg voort in de richting van Torhout met opgestoken licht. GRUWEZ Elie bestuurder der moto, GRYSON Roland zat op den duo en ik had plaats genomen op het zijspan. Wij volgden goed den rechterkant der baan t.t.z. wij reden langs den boordweg van de rijbaan.

⁶ Het gaat hier om dokter Albert Masereel, die een twee jaar vroeger was gestart als huisdokter in Veldegem. In de bijlage 2 van dit boekje wordt een korte levensbeschrijving van dokter Masereel gegeven.

⁷ Etienne Servaes was op dat ogenblik al gehuwd met Jeanne Rondelez.

Grafkelder Roland Gryson (Collectie familie Gruwez)

Gekomen tusschen de gemeenten Torhout en Veldegem werden wij aangereden door een auto komende uit de richting van Torhout en onverlicht. Hoe de aanrijding zich heeft voorgedaan kan ik niet zeggen, alleen heb ik opgemerkt dat Elie naar het rijwielpad wilde rijden, daarop werdt ik opgelicht en uit het zijspan geworpen, terzelfdertijd hoorde ik een geweldig gekraak. Na de aanrijding ging ik terstonds naar mijne vrienden en bekommerde mij niet met den auto, maar ik stond een voor een voor een lijk. Den aanrijdenden auto heb ik niet kunnen terugzien. Door de aanrijding ben ik niet gekwetst geworden, maar mijn beide gezellen zijn dood en het motorijwiel is gansch verbrijzeld. Op het oogenblik der aanrijding was onze snelheid aan ongeveer 30 Km. per uur, maar ik denk dat wij deze snelheid niet hadden, want volgens Elie zouden wij rond 23 uur thuis zijn geweest en de aanrijding heeft zich rond 21 uur voorgedaan. Ik zal mij gelasten met de echtgenoot van GRUWEZ Elie te verwittigen en de ouders van GRYSON Roland. GRUWEZ Elie is geboren te Frethun den 12 augustus 1918".⁸

⁸ In een latere verklaring van 5 december 1944, afgelegd in het kader van het militair onderzoek naar het overlijden van Roland Gryson, geeft Etienne Servaes een toch wel wat afwijkende versie van de feiten, die wordt weergegeven in de bijlage 4 van dit boekje.

's Anderendaags werd dan ook landbouwer Hector Copman⁹ uit Veldegem verhoord, die dicht bij de plaats van de aanrijding woonde. Hij verklaarde:

"Den 25 September 1944 was ik en mijne vrouw op bezoek geweest bij onzen gebuur TEETAERT Jerome. Rond 21 uur hoorden wij een grooten slag. Ik ging naar buiten om te zien wat er gaande was, mijn aandacht werd getrokken op een autocamion die juist op de baan stil hield. Ik hoorde personen spreken in de Engelsche taal, de auto heeft enkele seconden blijven staan en is dan vertrokken in de richting van Brugge. Een twintigtal minuten nadien ben ik en mijn vrouw huiswaarts gekeerd. Aan mijn woning gekomen langs de baan waar de autocamion had stil gehouden zag ik een weinig verder in de richting van Torhout licht op de baan, waarop ik zegde tegen mijn vrouw, daar moet iets gebeurd zijn, waarop ik ben gaan zien. Ter plaatse gekomen van het ongeval zag ik twee personen levenloos liggen, een op den steenweg en een op den kant van den gracht, benevens lag een vernielde moto met zijspan. Ik vermoedde aanstonds dat de autocamion in botsing was geweest met de motorrijders. Ik kan niet zeggen of de autocamion verlicht was. Aangaande aanrijding kan ik niets verklaren daar ik niets gezien heb".

Op 26 september 1944 hoorde de rijkswacht ook nog een tweede getuige. Deze persoon werd in het proces-verbaal geïdentificeerd als: "JANHEERS Julien, koopman geboren te Zedelgem, den 1 Mei 1917 en wonende te Veldegem, Langenhoek n° 209¹⁰". De naam van deze getuige was daar echter totaal foutief gespeld. Op basis van de vermelde geboorteplaats, de geboortedatum en de adresvermelding blijkt dat het ging om Jonckheere Juliaan.¹¹ Juliaan Jonckheere verklaarde:

"Op 25 September 1944, rond 20 uur 45', kwam ik per moto uit de richting van Torhout huiswaarts gereden, gekomen ter hoogte van Aalputje te Veldegem werd ik overgestoken door een zware autocamion doch ik kan niet zeggen of het een militaire, of burgerauto was. Deze reed in groote snelheid, passeerde mij dicht en reed zonder licht. Wanneer de autocamion mij voorbij was, zag ik in de verte een licht aankomen, eenige minuten nadien hoorde ik een zwaren slag en terzelfdertijd was het licht welke ik in de verte zag aankomen verdwenen. Op dit oogenblik was ik ongeveer een Km. van de plaats van het

⁹ In de bijlage 2 van dit boekje wordt een korte levensbeschrijving van Hector Copman gegeven.

¹⁰ Op dat ogenblik nummerde men in Veldegem nog niet per straat, maar per wijk. Veldegem bestond toen uit zeven wijken: Lepe, Hut, Hoogveld, Stroelput, Bosscherij, Langenhoek en Hollevoorde (DENYS, B. "Veldegem tijdens het interbellum (1)", Zilleghem, 2005, 51-52 (met kaart)).

¹¹ Ook van Juliaan Jonckheere volgt in de bijlage 2 van dit boekje een korte levensbeschrijving.

De Torhoutsesteenweg te Veldegem in 1946 (niet de plaats van het ongeval) (Collectie familie Denys)

ongeval. Wanneer ik op de plaats van het ongeval kwam zag ik daar twee personen ten gronde liggen, benevens een vernielde moto met zijspan en waarbij nog een persoon stond die op het zijspan had plaats genomen en ongedeerd was. Wat betreft de autocamion kan ik geen inlichtingen geven door de overweldigende duisternis en de overdreven snelheid heb ik niets bemerkt van den autocamion. Ook heb ik niet gehoord dat de autocamion zou stil gehouden hebben. Verdere inlichtingen aangaande het ongeval kan ik niet verschaffen".

De verbalisanten merkten verder nog op dat: "Den avond der aanrijding was het geweldig donker en regenachtig", en: "Wij hebben geen sporen waargenomen van den autocamion daar het water goot toen wij ons naar de plaats begaven". Wel stelden ze vast dat Etienne Servaes "niet onder den invloed van den drank" was. Ze voegden bij hun proces-verbaal een geneeskundig attest en een schets der plaats, die echter jammer genoeg niet kon worden teruggevonden.¹²

¹² Onze bijzondere dank aan Wilfried Allemeersch, Edwin Devlieghere en Gaston Moeyaert die al het mogelijke deden om de plaats van het ongeval zo precies mogelijk te achterhalen, en om op die basis een nieuwe schets van de plaatsgesteldheid op te maken.

De rijkswacht vermeldde verder nog dat zij ook mondeling contact namen met de Procureur des Konings te Brugge, wat allicht telefonisch gebeurde. Er werd toelating gegeven om de lichamen van de slachtoffers ter beschikking te stellen van hun familie, "*die ze dan overgebracht heeft*". Verder wordt nog gemeld: "*De moto met zijspan hebben wij aangeslegen*".

De overlijdensakten van Elie Gruwez en van Roland Gryson werden op woensdag 27 september 1944 opgemaakt door burgemeester Henri Vandaele als ambtenaar van de burgerlijke stand te Veldegem.¹³ Voor Elie Gruwez werd de aangifte gedaan door zijn vader Isai Gruwez uit Ieper¹⁴ en door de Veldegemse veldwachter Henri Vandierendonck. Deze laatste deed ook de aangifte voor Roland Gryson en dit te samen met vader Camille Gryson.¹⁵ Beide vaders waren voor de aangifte dus zelf aanwezig te Veldegem. Wellicht namen zij toen ook de lichamen van hun zonen mee naar Ieper, zoals in het verslag van de rijkswacht van dezelfde dag werd vermeld. Volgens het verhaal van Marie-José Van Poppel, dat volgt in de bijlage 1 van dit boekje, had het verzet daarvoor een legerwagen ter beschikking gesteld.

Elie Gruwez en Roland Gryson werden samen begraven. De twee kisten stonden naast elkaar in de kerk, elk bedekt met de Belgische driekleur. Ook op de stedelijke begraafplaats aan de Zonnebeeksesteenweg te Ieper werden twee aanpalende grafkelders geplaatst. Roland Gryson werd in de linkse grafkelder begraven, en Elie Gruwez in de rechtse kelder. Daar rusten ze nu nog steeds.

Het gebeuren had in Ieper een bijzondere weerklank. Jammer genoeg was de lokale pers toen nog niet opnieuw actief, zodat we geen verslagen terugvonden over de begrafenis. Maar er zijn wel een aantal foto's bewaard gebleven van de uitvaart, die onder meer de enorme massa volk tonen die daarbij aanwezig was.

De identiteit van de aanrijdende camion kon nooit worden achterhaald. Op basis van de verklaring van de getuige Hector Copman werd aangenomen dat het allicht ging om een Canadese vrachtwagen, gezien er Engels werd gesproken en de Canadezen hier toen aanwezig waren.

¹³ Een korte levensbeschrijving van Henri Vandaele volgt in de bijlage 2 van dit boekje.

¹⁴ Zijn beroep werd in de overlijdensakte in slecht Frans gespeld als "*dericteur commerciale*".

¹⁵ Als beroep van vader Gryson werd in de overlijdensakte vermeld: "*gepensioneerde staatsbediende*".

De kisten met de Belgische driekleur tijdens de uitvaartdienst (Collectie familie Gruwez)

De lijkkoets met de twee kisten (Collectie familie Gruwez)

Toegestroomde menigte bij de begrafenis in de Sint-Maartenskerk te Ieper (Collectie familie Gruwez)

De reden van de reis

Op 13 oktober 1944 schreef Camille Gryson een brief aan de Minister van Landsverdediging. Daarin meldde hij dat zijn zoon Roland op 25 september 1944 was omgekomen bij een ongeval te Veldegem, én dit in bevolen dienst. Hij voegde eraan toe dat zijn zoon op dat ogenblik deel uitmaakte van "*L.A.B., groupement P.A. sous les ordres du Capitaine Commandant Rousseau*". Hij vroeg om het nodige te doen opdat de rechten van zijn overleden zoon en van de erfgenamen zouden worden gerespecteerd. Na ontvangst van deze brief liet de Dienst van het Militair Personeel begin december 1944 een onderzoek uitvoeren. Dit was zeer vlug, want na de bevrijding begin september 1944 was het verre van evident om de officiële Belgische structuren weer op te starten. Er werd info ingewonnen bij de burgemeester van Ieper en men ging ook over tot verhoor van Etienne Servaes (de derde man bij het ongeval) en van Jacques Destuyver (een overste van Roland Gryson uit het Belgisch Partizanenleger te Ieper). Later in mei 1945 gebeurde er nog een nieuw dergelijk onderzoek, maar nu vanuit het dossier van Elie Gruwez. Deze onderzoeken laten ons toe om een vrij goed beeld te krijgen van de reden waarom Elie Gruwez en Roland Gryson op 25 september 1944 van Ieper naar Brugge reisden.

Belangrijk daarbij is om in de eerste plaats te wijzen op de datum van 25 september 1944. De geallieerde troepen hadden toen al grote delen van België bevrijd en de Regering was sedert 8 september 1944 terug in het land. Maar het wettig staatsgezag was verre van hersteld. Op vele plaatsen had het verzet – dat dan nog bestond uit verschillende verzetsbewegingen – de feitelijke macht in handen. Zeker het "linkse" verzet – zoals het Belgisch Partizanenleger – leek niet geneigd om die macht zomaar af te geven. De Belgische Regering probeerde stap per stap het staatsgezag terug in handen te krijgen. Generaal Eisenhower hielp daarbij met zijn proclamatie aan het verzet van 3 oktober 1944. Op 10 oktober 1944 benoemde de Minister van Landsverdediging ook een nieuwe bevelhebber van de binnenlandse Belgische troepen. Het officieel Belgisch Leger kon opnieuw van start.

Maar zover waren we op 25 september 1944 nog niet. Het verzet was op dat ogenblik nog prominent aanwezig. In het "rechtse" West-Vlaanderen probeerde men om het volledige verzet in eerste instantie onder het bevel te krijgen van officieren van het Geheim Leger, dat een meer "rechtse" verzetsbeweging was. Dit lukte in steden als Brugge en Ieper vrij goed.¹⁶ Dit verklaart ook hoe Elie Gruwez en Roland Gryson op 25 september 1944 samen een zelfde opdracht uitvoerden, terwijl ze nochtans behoorden tot een verschillende verzetsbeweging.¹⁷ In andere – meer "linkse" – delen van het land zou dit toen zeker onmogelijk geweest zijn.

Verder moet er ook op gewezen worden dat het voor het verzet uiteraard belangrijk was om te kunnen beschikken over een zo goed mogelijke bewapening. Daarom was er binnen de kernen van het Geheim Leger ook een "*officier*

¹⁶ De hierboven geciteerde brief van vader Camille Gryson van 13 oktober 1944 is daar trouwens een illustratie van. Hij duidt het Partizanenleger ("*groupement P.A.*"), waartoe zijn zoon Roland behoorde, reeds als een onderdeel van "*l'A.B.*". Dit laatste stond voor "*Armée de Belgique*", wat eigenlijk overeenkwam met het Geheim Leger na de bevrijding, maar het wordt door Camille Gryson gebruikt als afkorting voor het eengemaakte verzet.

¹⁷ Zoals verder nog zal blijken, behoorde Elie Gruwez tot het Geheim Leger en Roland Gryson tot het Belgisch Partizanenleger.

materieel" aanwezig, die daarvoor instond.¹⁸ Een belangrijk deel van de bewapening van het verzet bestond overigens uit wapens die buitgemaakt werden op de terugtrekkende Duitse troepen.¹⁹ Uit de hierboven vermelde onderzoeken bleek dat Elie Gruwez op 25 september 1944 officier materieel was van het eengemaakte verzet te Ieper. Roland Gryson was zijn adjunct. Elie was op 8 september 1944 door de gewestoverste van de sector Ieper van het Geheim Leger ter beschikking gesteld van de nieuwe plaatscommandant van Ieper, die eveneens uit het Geheim Leger kwam. Het ging om Ernest Iweins d'Eeckhoutte, een reserve-officier die ook burgemeester van Brielen was.²⁰ Hij maakte Elie dus tot officier materieel, waarmee hij ook bevoegd werd voor het opzoeken en opbergen van oorlogsbuit.

Op 25 september 1944 stuurde Iweins d'Eeckhoutte Elie te samen met Roland Gryson naar Brugge om daar van majoor Blanchy nadere richtlijnen te krijgen voor deze recuperatie van Duits materieel. Majoor René Blanchy was – allicht zeer kort daarvoor – aangesteld als overste van de Gewestelijke Dienst voor Recuperatie te Brugge. Hij zou dit blijven tot 28 februari 1946.²¹ Het was dus logisch dat Elie bij hem moest zijn voor verdere specifieke instructies. Blanchy was te Brugge een vrij bekende figuur.²² Hij woonde aan de Filips de Goedelaan 16, waar Elie en Roland zich ook moesten aanbieden. Vóór de oorlog en tijdens

¹⁸ Zie bvb. de samenstelling van de staf van de sector Brugge-Oostende van het Geheim Leger in: VAN POUCKE, G., *Niet langer geheim*, Gent, Verbeke, 1987, p. 86-87.

¹⁹ VAN POUCKE, G., *Niet langer geheim*, Gent, Verbeke, 1987, p. 56.

²⁰ Hij was de echtgenoot van Germaine van Caloen, één van de dochters van Albert van Caloen en Marie van Ockerhout uit Loppem.

²¹ *Journal de Bruges*, 28 februari 1946.

²² Majoor Blanchy kwam ook al voor de oorlog regelmatig naar voren in de lokale Brugse pers. Hij had toen zeker een representatieve rol als vertegenwoordiger van het leger bij allerlei officiële gelegenheden in Brugge. In oktober 1938 kwam hij in aanvaring met het bestuur van Cercle Brugge naar aanleiding van het opvorderen van hun voetbalterrein om daar een artilleriebatterij op te stellen. Hij staat onmiddellijk naast burgemeester Van Hoestenberghé op een aantal foto's, die na de bevrijding van Brugge werden genomen. Zijn zoon Claude Blanchy werd luitenant-piloot en verongelukte op 19 augustus 1954 in het Noord-Franse Killém met een straaljager Gloster Meteor T.7 van de Jachtvliegschool te Koksijde (Zie BAR, A., e.a., *Gebroken Vleugels van de Belgische luchtwacht*, Erembodegem, Flying Pencil, 2010, p. 185). Dit feit vond ook aanzienlijke weerklink in de Brugse kranten.

de Achttiendaagse Veldtocht maakte Blanchy deel uit van het Dertiende Regiment Artillerie, dat gekazerneerd was te Brugge.²³ Elie Gruwez en Roland Gryson stierven dus wel degelijk tijdens het uitvoeren van een bevolen opdracht in dienst van het vaderland. Anders was het voor Etienne Servaes, die wellicht enkel meeding met zijn twee vrienden omdat hij nog een aantal spullen moest afhalen in Brugge.

*Isai Gruwez - 11 oktober 1948
(Collectie familie Gruwez)*

Elie Gruwez

Elie Gruwez werd op 12 augustus 1918 geboren te Fréthun, een kleine gemeente in het Franse departement Pas-de-Calais.²⁴ Hij was de eerstgeborene in het gezin van Isai Gruwez en van Rachel Deckmijn. Vader Isai was op dat ogenblik Belgisch militair. Moeder Rachel was zonder beroep. Ze woonden samen in Marck, een buurgemeente van Calais. De aangifte werd gedaan door Germaine Rousseau en Maria Fraipont-Vermeersch, twee Belgische verpleegsters die in Calais verbleven.

Vader Isai²⁵ Gruwez was afkomstig uit Krombeke.²⁶ Hij was er op 20 december 1893 geboren als zoon van de

²³ Zijn benoeming tot majoor werd begin juli 1937 in verschillende Brugse kranten gemeld.

²⁴ Fréthun ligt op een goede 6 kilometer van Calais. In 1911 had het dorp 746 inwoners.

²⁵ Op de geboortakte kreeg hij de voornamen Isaïas Cornelius. De Franse vorm van deze voor naam is Isaïe, maar hij was algemeen bekend onder de vereenvoudigde vorm Isai, die hij ook zelf gebruikte.

²⁶ Thans een deelgemeente van Poperinge.

lokale herbergier Jules Gruwez²⁷ en van zijn echtgenote Leonie Meeuws. In het kleine Krombeke was de familie Gruwez goed bekend. De zonen van Jules hadden de naam dat ze erin geslaagd waren om zich op te werken in het maatschappelijk leven.²⁸ In 2011 publiceerde de Vlaamse dichter en prozaschrijver Luuk Gruwez een deels reële, deels gefantaseerde familiegeschiedenis van deze tak van de familie Gruwez onder de titel *Krombeke retour/Deerlijk retour*.²⁹ De auteur is een kleinzoon van Urbain Gruwez³⁰, een broer van Isai.

In 1912 werd Isai Gruwez vrijwilliger bij het Derde Regiment Jagers te Voet te Doornik. Hij behoorde dus tot hetzelfde regiment als de gesneuvelde Maurice Verhaeghe uit Loppem.³¹ Bij de Duitse inval in augustus 1914 werden de Derde Jagers te Voet onder meer ingezet aan de Gete en bij uitvallen vanuit het versterkt bolwerk Antwerpen. In oktober 1914 nam het Regiment ook deel aan de Slag aan de IJzer.³² Daarna begon de loopgravenoorlog.

²⁷ Jules Gruwez werd geboren te Krombeke op 20 maart 1860. Hij was het onwettig kind van de 21-jarige Regina Fidelia Gruwez. De bevalling gebeurde in de woning van zijn grootmoeder Marie Crysette, die dan al bijna zeven jaar weduwe was. De geboorte werd aangegeven door Marie-Thérèse Temperville, "tegenwoordig geweest hebbende in het naergeschreven accouchement". In de marge van de geboortekte werd in sierlijk handschrift bijgevoegd "onwettig". Dit werd ook tussen haakjes bijgeschreven op de jaartafel achteraan de registers. Luuk Gruwez beschrijft deze geboorte in het onderdeel "Brief aan Regina" van zijn dubbelboek *Krombeke retour/Deerlijk retour*. Regina Gruwez huwde nadien op 21 februari 1866 te Poperinge met Cornelis Theeten, maar haar zoon Jules werd niet gewettigd. Zij overleed te Sint-Jan-ter-Biezen op 11 oktober 1919, 82 jaar oud. Isai Gruwez moet zijn grootmoeder zeker nog gekend hebben. Jules Gruwez huwde op 1 februari 1862 te Stavele met Leonie Meeuws, die geboren was te Leisele op 8 maart 1863. Zij overleed op 9 januari 1920 in de echtelijke woning aan de Poperingestraat 28 te Krombeke. De aangifte van overlijden gebeurde door haar man Jules Gruwez en haar zoon Daniël. Beiden waren toen "bierhandelaar". Jules Gruwez overleed te Poperinge op 24 februari 1934.

²⁸ VANDERMARLIERE, G., *Doos Gazette*, aflevering 99, oktober 1910.

²⁹ GRUWEZ, L., *Krombeke retour/Deerlijk retour*, Amsterdam-Antwerpen, De Arbeiderspers, 2011.

³⁰ Die in het boek zeer prominent aan bod komt. Daarentegen komen Isai en zijn gezin in het boek niet voor, in tegenstelling tot andere broers en de zuster van Urbain Gruwez.

³¹ DENEVE, C., *Maurice Verhaeghe, een Loppemse gesneuvelde aan de petroleumtanks te Diksmuide*, Zedelgem, Gemeentebestuur, 2019.

³² X., *Historique du 3ème Régiment de Chasseurs à pied*, s.d., online beschikbaar op www.maisondu-souvenir.be.

Vanaf 14 februari 1915 bezetten de Derde Jagers een stuk IJzerfront bij Diksmuide. Het was daar dat Isai Gruwez op 1 maart 1915 ernstig gewond werd. Hij werd in eerste instantie overgebracht naar het militair hospitaal, dat gevestigd was in het Lycée Sophie Berthelot³³ in Calais. Hij bleef daar tot begin juni 1915 en verhuisde dan achtereenvolgens naar het militair hospitaal in Cherbourg en naar de annex van het Militair Hospitaal Albert I in Sint-Aubin-Lez-Elbeuf. Daar bleef hij tot einde augustus 1915. In totaal was hij dus een zestal maand gehospitaliseerd. Bij terugkeer in zijn eenheid werd hij ongeschikt bevonden voor verdere frontdienst. Hij kreeg eerst 15% en later 30% blijvende oorlogsinvaliditeit toegekend.³⁴ Hij bleef echter wel in het leger. Tot maart 1918 was hij ingedeeld bij een luchtafweereenheid in het Noord-Franse Bourgou, die Calais moest beschermen tegen vijandelijke vliegtuigen.³⁵ Van maart 1918 tot 7 april 1919 zat hij bij een mitrailleurcompagnie in Gravelines. Pas op 23 september 1919 werd hij gedemobiliseerd na de laatste maanden gediend te hebben bij een compagnie verkeerscontrole.

Isai Gruwez wordt gedecoreerd door burgemeester Dehem ('Westhoek verbeeldt', Privécollectie)

Isai Gruwez voelde zich zijn hele leven lang bijzonder aangetrokken tot eretekens. In maart 1916 vroeg hij er zelf één aan bij zijn kolonel. Daarbij roemde hij zijn eigen dapperheid en moed tijdens de gevechten aan de IJzer. Hij verwees daarvoor naar zijn vroegere

³³ Een nu nog bestaande meisjesschool.

³⁴ Daarmee behoorde hij tot de categorie van de "*petits blessés*". Kleindochter Eliane Vanden Broucke vertelt hoe er steeds een stukje metaal is blijven zitten bij Isai Gruwez, dat men niet had kunnen verwijderen. Hij had ook duidelijk ademhalingsmoeilijkheden ten gevolge van de door hem opgelopen verwondingen.

³⁵ Uit een brief van Isai van maart 1916 weten we dat hij er moest leren werken met de Franse mitrailleurs de Puteaux.

compagniecommandant als getuige. Zijn vraag bleef niet zonder succes. Bij Koninklijk Besluit van 12 juni 1916 werd hem het militair ereteken tweede klas met palm en het oorlogskruis toegekend. Tijdens zijn verdere leven verkreeg hij nog talrijke andere Belgische en ook Franse onderscheidingen. Hij bracht het tot officier in de Kroonorde. Hij kreeg ook acht frontstrepen en één kwetsuurstreep.

Isai bleef tot op zijn laatste dag erg begaan met de oudstrijders en oorlogsslachtoffers. Hij was op 27 maart 1920 één van de oprichters van de afdeling Ieper van het Nationaal Verbond der Verminkte en Invalide Soldaten³⁶,

Het gezin Isai Gruwez-Rachel Deckmijn met de kinderen Elie en Blanche (Collectie familie Gruwez)

waarvan hij ook de voorzitter werd. Hij was ook voorzitter van de "entente", de Ieperse oudstrijdersbond.³⁷ Daarnaast bekleedde hij ook heel wat bovenlokale functies in bonden van oudstrijders en oorlogsinvaliden. Op alle herdenkingsplechtigheden of ontvangsten van binnen- en buitenlandse delegaties te Ieper was hij present. Dikwijls voerde hij er het woord. Daar lag duidelijk zijn hart. Op zijn bidprentje werd terecht vermeld: *"Heel zijn leven is hij strijder gebleven: eerst in dienst van zijn land, en later al die jaren, sedert die eerste wereldoorlog, in dienst van de oudstrijders zelf, voor hun familiale en stoffelijke belangen en rechten"*. Hij was een super-Belg, die ook graag meer dan een mondje Frans sprak. Hij beheerste die taal volkomen.

³⁶ Afgekort N.V.I. en ook dikwijls als Nationaal Verbond der Invaliden benoemd.

³⁷ Voluit: *"het Verstandhoudingscomité der Oudstrijders en Gelijkgestelden van Ieper"*.

Tijdens zijn diensttijd in het Franse Bourbourg leerde hij Rachel Deckmijn kennen. Zij was op 26 april 1897 geboren te Bourbourg-Campagne³⁸ (Frankrijk), en woonde er bij haar ouders. Op 21 oktober 1916 traden Isai en Rachel er in het huwelijk. Op 12 augustus 1918 werd hun zoon Elie geboren te Fréthun. Zoals reeds gezegd, verbleven zij toen in Marck bij Calais.

Zeker vanaf juli 1920 woonde het gezin Gruwez-Deckmijn te Ieper³⁹, waar de heropbouw van de volledig vernietigde stad nog maar pas was gestart. Op 5 juli 1920 werd daar hun dochter Blanche Gruwez geboren. Het zou bij die twee kinderen blijven. Begin 1923 vinden we Isai terug als toegevoegd griffier bij de Rechtbank van Oorlogsschade te Ieper. Hij zetelde daar in de tweede kamer bij voorzitter Henri Sobry.⁴⁰ Vanaf 23 oktober 1923 werkte Isai Gruwez in de in 1921 opgerichte Ieperse Centrale Brouwerij, die een samensmelting uitmaakte van verschillende Ieperse brouwerijen van vóór de Eerste Wereldoorlog.⁴¹ Hij bracht het er tot hoofdboekhouder en was ongetwijfeld één van de sterkhouders van de brouwerij.⁴² Hij zorgde ervoor om geen sterke politieke voorkeur te laten blijken, maar was liberaal gezind. Bij de verkiezingen voor de Werkrechtersraden te Ieper van 3 juni 1928 stelde hij zich kandidaat bij de bedienden voor de Liberalen.⁴³ Op 15 maart 1936 sprak hij voor de Liberale Jonge Wacht te Westnieuwkerke.⁴⁴

³⁸ Tot 1 januari 1946 was Bourbourg administratief verdeeld in twee afzonderlijke gemeenten. De binnenstad vormde de gemeente Bourbourg-Ville. Het omliggend landelijk gebied vormde de zelfstandige gemeente Bourbourg-Campagne.

³⁹ In de Paddepoelstraat.

⁴⁰ PODEVYN, J., *De Rechtbank voor Oorlogsschade te Ieper – anno 1923*, licentiaatsthesis U.G., 2016-17, p. 71.

⁴¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30336>.

⁴² Zie bvb. de viering van Isai Gruwez door de brouwerij op 21 oktober 1930 (*Het Ypersche*, 18 en 25 oktober 1930; *Het Ypersche volk*, 18 oktober 1930). Zie ook de jubileumvieringen van de brouwerij van 24 mei 1932 (*Het Ypersche*, 28 mei 1932, *Het Ypersche volk*, 28 mei 1932) en van 9 februari 1948 (*Het Ypersch Nieuws*, 12 februari 1948). Zie ook de herdenking in de brouwerij na zijn overlijden (*Het Ypersch Nieuws*, 5 april 1958).

⁴³ *Het Ypersche*, 26 mei 1928; *De Gazet van Poperinghe*, 27 mei 1928. Hij werd niet verkozen.

⁴⁴ "Verder sprak Isai Gruwez over het gemis aan verantwoordelijkheid welke heerscht in Openbare beheeren en zegt dat het Liberaal Solidaristisch programma de verantwoordelijkheid eischt" (*De Gazet van Poperinghe*, 22 maart 1936).

Isai Gruwez had de naam een streng en rechtlijnig man te zijn⁴⁵, die zich wel inzette voor anderen. Dit was niet alleen voor de oudstrijders en invaliden. Wanneer er in de crisisjaren '30 een vereniging "Bediendensteun" werd opgericht voor de hulp aan werkloze bedienden, was hij daar evenzeer van de partij.⁴⁶ Ook hier typeerde zijn bidprentje raak: "onbewimpeld en eerlijk zei hij zijn gedacht en, was zijn woord soms scherp, zijn hart was mild en goed en medelijdend, en niemand hoorde hem ooit kwaad spreken van een afwezige: dat verafschuwde hij en zei: "Achter de rug zeg ik nooit iets van iemand"".

Elie Gruwez wordt algemeen getypeerd als een speelse gast. Dus niet echt zijn vader.⁴⁷ We vinden Elie voor het eerst terug in de lokale krant *Het Ypersche* van 6 augustus 1927. Hij was toen negen jaar en de krant publiceerde de resultaten voor "solfège" (notenleer) in de Stedelijke Muziekschool. Zijn uitslag was niet schitterend, maar hij mocht toch "op proef" een studiejaar stijgen. Elie zou zijn ganse leven begeistert blijven door muziek, maar allicht was de eerder saaie notenleer niet echt zijn ding. Middelbaar onderwijs volgde hij aan het Koninklijk Atheneum te Ieper. Hij zat in hetzelfde jaar als Roland Gryson. Elie beëindigde zijn studie daar "met vrucht". Hij had blijkbaar wel aanleg voor talen. Voor Engels was hij geslaagd "met vrucht"; voor Duits zelfs "met groote vrucht". Ook volgde hij een bijkomende opleiding dactylografie. Hij bezat onbetwistbaar ook tekentalent. Zijn dochter Bleuette bewaart nu nog een aantal niet onverdienstelijke schilderijen en tekeningen van haar vader.⁴⁸ We zullen verder zien dat ook de sluikpers tijdens de oorlog van dit tekentalent van Elie gebruik maakte. Hij was zeker ook sportief en maakte deel uit van de voetbalploeg Cercle Sportif Yprois (C.S.Y.).⁴⁹ Ook daar vinden we hem terug in de lokale pers van die tijd.⁵⁰

⁴⁵ Zie bvb. een heel scherp artikel van hem in de krant *Het Ypersche* van 14 oktober 1929.

⁴⁶ *Het Ypersche*, 30 april en 28 mei 1932.

⁴⁷ Het speelse zou volgens de familie van de Deckmijn's komen.

⁴⁸ Zie hierover ook de bijlage 1 van dit boekje.

⁴⁹ Deze Ieperse voetbalploeg werd gesticht te Ieper in 1901, maar sloot zich pas in 1920 aan bij de Belgische Voetbalbond. De club bleef bestaan tot aan de fusie met White Star Ieper in 1974, waaruit dan KVK Ieper ontstond.

⁵⁰ Zie bvb.: *Het Ypersche Nieuws*, 11 december 1942 en 26 maart 1943.

Op 2 februari 1937 diende Elie Gruwez zijn aanvraag in om als vrijwilliger dienst te nemen in het Belgisch Leger. Hij was toen nog geen 19 jaar oud. De aanvraag werd aanvaard en op 1 april 1937 kon hij beginnen. Hij kwam terecht bij het Autotransportkorps, waarvan de staf toen in Etterbeek lag. In eerste instantie werd hij naar de Compagnie Depot en Park van het Tweede Transportkorps gestuurd, dat in Fort V in Edegem was gevestigd. Daar werd hij na korte tijd tot brigadier (korporaal) bevorderd. Op 27 maart 1939 werd hij wachtmeester (sergeant). Bij de mobilisatie in 1939 werden de transportkorpsen opgedeeld in vervoerkorpsen die werden toegevoegd aan de grote eenheden.⁵¹ Elie werd op 5 januari 1940 afgedeeld naar het Vervoerkorps van de Eerste Cavaleriedivisie. Op 10 mei 1940 was hij daar bij het peloton PAMA, de Franse afkorting voor Autopeloton voor Artilleriemunitie. Wij vinden niets over zijn wedervaren tijdens de Achttiendaagse Veldtocht.⁵² Op het einde daarvan zou hij wel krijgsgevangen zijn genomen, maar begin juni 1940 kon hij al terug naar huis komen.

Na de capitulatie mochten de niet-krijgsgevangen genomen Belgische militairen uiteraard geen militaire activiteiten meer uitoefenen. Er werd op initiatief van de Koning een Dienst belast met de Werkzaamheden van het Gedemobiliseerd Leger opgericht, beter bekend onder de Franstalige afkorting OTAD. Deze dienst zorgde er onder meer voor dat de gedemobiliseerde beroepsmilitairen verder een wedde betaald werden. Administratief konden zij hun loopbaan in het leger ook verderzetten. Zo werd Elie Gruwez op 1 mei 1942 opgenomen in het beroepskader. Intussen probeerden velen wel een andere job te vinden. Hiervoor werd dikwijls gekeken naar de intussen ingerichte ravitailleringdiensten.⁵³ Ook Elie Gruwez kon daar op 1 september 1940 beginnen, en dit bij de gemeentebesturen Stavele en Oost-Vleteren. Hij werd daar heel populair, zoals blijkt uit de heel mooie tekst die Marie-José van Poppel in 1981 over hem schreef in het tijdschrift Vlietmara van de Heemkring van Vleteren. Deze tekst volgt hierna in de bijlage 1 van dit boekje.

⁵¹ Zie de voetnoot 1 bij het trefwoord "Versterkings- en opleidingscentrum Transportkorps" in www.18daagseveldtocht.be.

⁵² Voor een beschrijving van de gebeurtenissen bij het vervoerkorps van de Eerste Cavaleriedivisie tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, zie het trefwoord "1ste Cavaleriedivisie" in www.18daagseveldtocht.be.

⁵³ Afhangend van het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening.

Wegens ziekte diende hij zijn werk bij de ravitaillering echter stop te zetten op 27 juni 1941. Vanaf september 1941 viel zijn wedde weer ten laste van het Gede mobiliseerd Leger. De ziekte was blijkbaar wel ernstig, want vader Isai Gruwez klaagde herhaaldelijk bij het Leger dat de wedde van Elie maar niet binnenkwam, terwijl er hoge kosten van behandeling en herstel waren. Hij schreef daartoe zelfs Generaal Keyaerts zelf aan, onder wie hij in de Eerste Wereldoorlog nog had gediend. Vanaf 1 maart 1942 kreeg Elie dan een nieuwe tewerkstelling bij het Rode Kruis te Ieper.⁵⁴

Op 2 december 1941 werd Elie door de Duitse *Feldgendarmarie* aangehouden te Ieper. Hij moest op 12 december 1941 voor het Duitse Gericht d. Oberfeldkommandantur in Brugge verschijnen, waar hij werd veroordeeld tot 4 maand celstraf. Hij onderging die hechtenis in cel 114 van de Duitse afdeling van de gevangenis te Brugge. Na de oorlog werd gevraagd om Elie ook postuum het statuut van politieke gevangene te geven, nu hij deze veroordeling zou hebben opgelopen "*pour faits patriotiques*". Maar daar werd geen gunstig gevolg aan gegeven. Omdat hij naar aanleiding van deze detentie ook verdacht werd van brievensmokkel voor celgenoten, zat hij in de tweede helft van maart 1942 opnieuw twee weken vast te Brugge.⁵⁵ In april en mei 1942 werd hij nog eens een goede maand gevangen gezet in Kortrijk op verdenking van anti-Duitse propaganda. Na de oorlog veroordeelde de Krijgsraad te Ieper een Ieperse militair tot 12 jaar hechtenis wegens onder meer de verklikking van Elie Gruwez in de periode tussen 27 mei 1940 en 29 januari 1943. Aan de weduwe van Elie werd een schadevergoeding toegekend van 40.000 Belgische frank. Zijn ouders kregen 15.000 Belgische frank. De hechtenis werd later bij definitief Arrest van het Krijgshof te Gent van 28 mei 1946 herleid tot 10 jaar.⁵⁶

Op 24 april 1943 huwde Elie Gruwez te Ieper met Simonne Tytgat. Zij was geboren te Vlamertinge op 27 december 1922⁵⁷, en woonde met haar ouders en haar twee zusters in de herberg "*Klein Rijsel*" bij de Rijselpoort te Ieper. Haar vader Emile Tytgat was timmerman. Hij heeft onder meer nog meegebouwd

⁵⁴ Afhangend van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

⁵⁵ In de latere erkenningsdossiers als verzetsstrijder werd vermeld dat deze brievensmokkel het werk was geweest van zijn vader Isai.

⁵⁶ Zie o.a.: *De Volksgazet* van 23 februari 1946 en *De Gentenaar* van 17 februari en 29 mei 1946.

⁵⁷ Zij was de dochter van Emile Tytgat en Odile Vuylsteke.

aan de Basilië van Koekelberg. Elie ging met Simonne samenwonen aan de Waterkasteelstraat 40 te Ieper. Op 17 maart 1944 werd hun dochter Bleuette geboren. Uit de tekst in de bijlage 1 van dit boekje blijkt treffend hoe graag Elie zijn dochtertje zag.

Trouwfoto Elie Gruwez en Simonne Tytgat met de wederzijdse zussen (Collectie familie Gruwez)

In de loop van 1943 traden Isai en Elie Gruwez beiden toe tot het Geheim Leger, dat zoals hierboven al vermeld een meer "rechtse" verzetsorganisatie was. In Ieper bestond het Geheim Leger uit een aantal afzonderlijk opererende groepjes. Isai en Elie behoorden tot de kern van Romain Dehaene, een meubelmaker die onder meer zijn werkplaats inschakelde voor de verzetsactiviteiten. Het was Gustave Van Winsen – de rechterhand van Dehaene in het verzet – die vader en zoon Gruwez aanwierf.⁵⁸ Van Winsen was de secretaris van Isai bij

⁵⁸ Gustave Van Winsen was geboren te Zillebeke op 24 augustus 1895 en woonde aan de Statiestraat 25 te Ieper. Hij was ongehuwd en overleed te Ieper op 12 januari 1971.

de Ieperse oudstrijdersbond. Later bevestigde groepsleider Dehaene dat Isai al vanaf het begin van de oorlog het verzet had geholpen en aangemoedigd, én dit vanuit zijn positie binnen de oudstrijders- en invalidenverenigingen. Hij had in de oorlog ook arbeidskaarten geleverd en nam deel aan de bevrijding van Ieper in september 1944. Isai inspireerde ook vele jongeren tot verzet vanuit zijn *"haute conception patriotique et résistante"*. Daarnaast verklaarden zowel Dehaene als Van Winsen dat Elie zowel tijdens de bezetting (in de groep van het Rode Kruis) als bij de bevrijding aanzienlijke diensten had bewezen aan het verzet. Hij had met zijn tekentalent ook illustraties geleverd voor de sluikpers, die hij mee hielp verspreiden. Op 20 december 1954 verklaarde Van Winsen hierover nog aan de Ieperse politie: *"Het is mij bekend dat Gruwez Elie tijdens de vijandelijke bezetting actief heeft deelgenomen aan de verspreiding van sluikbladen. Ik kan niet meer met zekerheid vermelden alle sluikbladen die hij verspreid heeft, doch ik kan stellig verklaren dat hij meewerkte aan: "De Schandpaal"⁵⁹, waarin hij onder meer tekeningen aanbracht die op de geschreven artikels betrekking hadden, zo ook caricaturen die naderhand op de blaadjes gestencileerd werden. Hij verspreidde eveneens 'La voix des Belges' en mogelijks nog andere sluikbladen. Het sluikblad "De Schandpaal – Piloni" werd door mij gedrukt en uitgegeven waarvan ik maandelijks een vijftigertigtal exemplaren aan betrokkene overhandigde. Zulks gebeurde van in 1942 tot in het begin van 1944. Op dit laatste tijdstip is er een onderbreking geweest doordat een onderzoek door de Duitsers was ingesteld geworden. Gruwez Elie heeft ook pamfletten verspreid doch dienaangaande kan ik geen concrete gegevens verstrekken. Ik herinner mij onder meer dat hij, waarschijnlijk in '43 teruggekeerd was van Oostvleteren, alwaar hij een grote hoeveelheid strooibriefjes had bemachtigd die door de geallieerde vliegers aldaar waren uitgeworpen geweest. Naar alle waarschijnlijkheid bestelde hij de sluikbladen en pamfletten op clandestiene wijze in de brievenbus van bepaalde inwoners der stad. Ik ben niet verwant met Gruwez Elie. Ik wens tevens nog aan te stippen dat hij zeer actief was in alle handelingen die betrekking hadden op vaderlandslievende daden en dat hij algemeen werd aangezien als een betrouwbaar en onbaatzuchtig patriot"*.

⁵⁹ *"De Schandpaal – Le Piloni"* was het enig sluikblad dat te Ieper zelf werd uitgegeven en gedrukt. Er is slechts één exemplaar van bewaard gebleven (QUAGHEBEUR, R., *'t Westland in oorlogstijd*, Veurne, De Klaproos, 1995, p. 137-138).

Nr 2. Augustus 1943.

471
C.G.M.

de schandpaal! LE PILORI!

Collaborateurs spéciaux: Adolfsen et Badoglio, Benito étant en fuite.

Bijzondere medewerkers: Adolfsen en Badoglio, Benito op de vlucht geslagen zijnde.

FINITA COMMEDIA!
-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Lorsque Benito Mussolini, après avoir lâchement assassiné le député Giacomo MATTEOTTI, ce grand esprit démocratique Italien, après d'innombrables crimes, après avoir étouffé toute idée contraire au fascisme criminel et après avoir muselé la presse libre, grâce à l'appui financier des charognards Italiens et Allemands, le tout afin de pouvoir mieux préparer cette guerre atroce; s'écria du haut du balcon du palais de Chigi, devant cette foule de mercenaires et de courtisans

"FINITA COMMEDIA!"

il s'est rudement trompé!

Quoique tragique, la comédie fasciste ne faisait que commencer. Maint citoyen honorable Italien a été tué sur ordre du duce ou souffre dans la prison depuis 1923.

A l'heure où nous sommes, le régime fasciste s'est écroulé.

Malgré les 20 ans de terreur, les démocrates prennent le dessus.

Aux démocrates maintenant de s'écrier . . .

FINITA COMMEDIA!

La comédie du fascisme Italien est finie pour toujours!

Les événements qui se succèdent à une allure vertigineuse, laissent prévoir que l'on pourra bientôt dire la même chose du fascisme Allemand.

Comment, ce grand gueulard à la face de bandit, le froussard, le lâche, le terroriste, qui s'appelle Benito Mussolini, sera châtié nous n'en savons rien, mais ce que nous savons c'est qu'il devra lui et ses complices et tout dictateur responsable de cette guerre, rendre compte de leurs crimes!

Lorsqu'ils pendront au poteau, leur corps de proie aux oiseaux canivores et leur âme recommandée aux 100.000 diables, le monde tout entier, s'écriera une fois de plus.

FINITA COMMEDIA!!!!

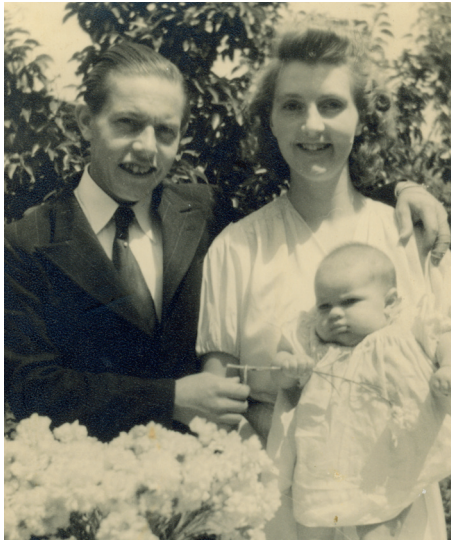
-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Ordre Nouveau, définition: C'EST LE REGIME ou RAPINE et VOL PONT LOI, ou TRAITRE et PARJURE sont ROI!

REGLEMENT DE COMPTE: Les gens bien pensants du pays se demandent si le chaos de l'après guerre 14-18 reprendra et si les profiteurs et traitres seront à nouveau honorés ou amnistiés. Nous pouvons certifier que non. Nous continuerons la lutte jusqu'à ce que tous les mauvais belges aient subi la juste punition de leur forfait. Pour commencer, dès le changement de régime qui est prochain, nous remettrons un exemplaire de chaque numéro du "PILORI" à qui de droit. Bonnes gens, soyez tranquilles; les traitres et les profiteurs seront dénoncés sans pitié et justice sera faite.

Het clandestiene blad 'De Schandpaal - Le Pilori' uit Ieper (Collectie CegeSoma)

Bleuette met haar fiere ouders (Collectie familie Gruwez)

Het overlijden van Elie Gruwez op 25 september 1944 was voor alle betrokkenen een drama. Zijn jonge vrouw zat die avond op hem te wachten, maar hij kwam niet thuis. Het was de pastoor die haar de volgende dag het slechte nieuws kwam brengen.⁶⁰ Zij was genoodzaakt om met haar zes maanden oude baby terug in te trekken bij haar ouders in "Klein Rijsel". Alle mooie dromen van het jonge gezin lagen volledig stuk.⁶¹ Vader en moeder Isai en Rachel kregen een slag, waar ze nooit meer geheel van herstelden. Zuster Blanche Gruwez stond op het punt te trouwen met Paul

Vanden Broucke uit Rumbeke.⁶² Zij moest het huwelijk met zes maanden uitstellen, zoals toen in de streek gebruikelijk was bij dichte rouw. Zij moest ook beloven aan vader Isai dat – wanneer haar oudste kind een jongen was – ze hem Elie zou noemen. Het werd een meisje, dat Eliane werd genoemd.⁶³

Het overlijden van Elie was voor Isai en Rachel een tweede harde slag in zes maanden tijd. Op 26 maart 1944 was zijn broer Oswald Gruwez te samen met

⁶⁰ Etienne Servaes was het slechte nieuws niet zelf durven komen vertellen, zoals hij nochtans aan de rijkswacht in Zedelgem had beloofd.

⁶¹ Ingevolge het overlijden van Elie had zijn weduwe recht op een weduwenpensioen. De betaling daarvan bleef echter uit en op 10 maart 1945 stuurde vader Isai Gruwez een protestbrief aan het Leger, waarbij het erop wees dat het toch niet "aanneembaar is die vrouw met haar kindje, waarvan de vader gevallen is voor het vaderland in dienst van de verzetsbeweging, zonder eenige tegemoetkoming" te laten.

⁶² Ze hadden elkaar leren kennen op een feest van de oorlogsinvaliden. Vader Vanden Broucke was zeer zwaar oorlogsinvalidide.

⁶³ Blanche Gruwez en haar man Paul Vanden Broucke hadden een zaak van azijn en mosterd in Rumbeke. Zij hadden vijf kinderen. Blanche overleed op 8 november 2006.

zijn vrouw Maria Vanderjeugd gedood bij het geallieerd bombardement op Kortrijk.⁶⁴ Oswald was kinderloos. Zijn broers Isai en Daniël plaatsten samen een rouwbericht in *Het Ypersch Nieuws* van 31 maart 1944. Wat de échte Belg Isai Gruwez ook heel zwaar zal gevallen zijn, was dat zijn andere broer Urbain uit Kortrijk op 18 december 1945 door het Krijgshof te Gent werd veroordeeld

Elie Gruwez en Simonne Tytgat tijdens hun verlovings (Collectie familie Gruwez)

tot vier jaar gevangenisstraf wegens propaganda ten voordele van de vijand. De veroordeling verscheen ook in een aantal landelijke kranten⁶⁵ en was ook in Ieper zeker bekend...

Postuum werden aan Elie Gruwez een aantal onderscheidingen toegekend. Daarbij werd in het Belgisch Staatsblad van 2 oktober 1948 en van 10 maart 1949 vermeld: *"Toegewijd en moedig lid van het Geheim Leger, weerstander van het eerste uur. Verspreidde de sluikpers. Bracht meerdere Geallieerde vliegeniers in een veilige haven. Is te Veldegem, op 25 September 1944, ten gevolge van een ongeval, overleden"*.

Op 24 december 1948 werd Elie door de Controlecommissie te Brugge erkend als verzetsstrijder voor de periode van 23 oktober 1943 tot aan zijn overlijden.⁶⁶ Later werd hij nog bijkomend erkend als helper van een Inlichtings-

⁶⁴ Volgens Luuk Gruwez in *Krombeke retour/Deinze retour* viel er een bom juist op de woning van Oswald en zijn vrouw. Er zou van hen omzeggens niets teruggevonden zijn (p. 28-29). Dit werd ons ook bevestigd door Eliane Vanden Broucke. Op het bidprentje van Oswald staat: *"O teerbeminde Vrouw, wij zijn hoogstwaarschijnlijk terzelter stond gedood; laat ons hopen dat we ons samen in den hemel wedervinden"*.

⁶⁵ In eerste aanleg had hij twee jaar gekregen, maar zijn straf werd in hoger beroep verdubbeld. Zie o.a.: *Het Laatste Nieuws*, 20 december 1945; *La Flandre Libérale*, 24 december 1945; *Vooruit*, 21 december 1945.

⁶⁶ Ook vader Isai kreeg zijn erkenning als verzetsstrijder op 9 februari 1949.

en Actiedienst. Aanvragen om voor hem ook het statuut van politiek gevangene en van lid van de clandestiene pers te krijgen, mislukten.

Op 22 juli 1948 trad Simonne Tytgat opnieuw in het huwelijk met Godfried Tyteca. Ten gevolge daarvan verloor zij haar weduwenpensioen op 30 september 1948, maar vanaf 1 oktober 1948 ging het pensioen over naar het dochtertje Bleuette Gruwez.⁶⁷ Simonne Tytgat overleed te Ieper op 23 juli 2000. Ook tijdens haar tweede huwelijk vertelde zij aan haar dochter Bleuette nog veel over Elie, die steeds haar grote liefde was gebleven. Zij werd bijgezet in de grafkelder van Elie Gruwez.

†

Duurbaar Aandenken
aan Heer

ELIE-JULES-ALBERT GRUWEZ

*Beroeps-Onderofficier aan het Belgisch Leger
Gewezen politiek gevangene — Lid van het A. B. te Yper
echtgenoot van Mevrouw*

SIMONNE TYTGAT

*geboren te Fretun (Pas de Calais), den 12 Oogst 1918
om het leven gekomen in bevolen dienst te Veldegem,
den 25 September 1944.*

Zie, hier ben ik, Heer, Gij hebt mij geroepen.
(1 Kon : III : 9.)

Waakt dus omdat gij niet weet, op wat uur de Heer
komt. *(Matth. XXIV : 42.)*

Van Christus, onzen Heer, is ons de hoop eener
zalige verrijzenis orgestraald, zoodat wij gebukt onder
de vaste zekerheid eens te moeten sterven, tegeliker-
tijd opgebeurd worden door de belofte der toekomstige
heerlijkheid. *(Prefatie der Requiemis).*

De duurzame afgestorvene had een zonnig en blij
karakter en ook in de somberste dagen deelde hij
zijn betrouwen in de zege, en zijn onverstoord opti-
misme mede aan zijne vrienden en aan zijne omge-
ving. Hij beurde op alwie hem ontmoette en zijne
dienstvaardigheid die nooit een dienst weigerde, als
het maar eenigszins kon, bracht aan velen steun en
troost.

Aan de zieken op hun lijdensbed bracht hij zoo
gaarne de deugddoende en verkwikkende blijheid
die hij met zich meêdroeg en aan anderen medeel-
de uit zijn rijk gemoed.

Thans is hij uit het leven weggerukt en in de
eeuwigheid geslingerd. Wij buigen het hoofd en aan-
bidden Gods heiligen wil. Moge zijne dienstvaardig-
heid een voorbeeld blijven voor velen in vredestijd.

*Bemide Echtgenote en lief Kind, mijne duurzame
Ouders en Familie, God weet hoe ik U bemide en
hoe ik gevoelig was voor uwe liefde. Hebt dank en
bidt voor mij, éénmaal zijn we weer samen hierbo-
ven bij God.*

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d.t. Pius IX)

Mevrouw Elie GRUWEZ, geboren Simonne TYTGAT,
Mejuffer Bleuette GRUWEZ,
Mijnheer en Mevrouw Ieet GRUWEZ-DECKMYN,
Mijnheer en Mevrouw Emile TYTGAT-VUYLSTEKE,
Mevrouw Weduwe Jules TYTGAT-ABEELE,
Mevrouw Weduwe August VUYLSTEKE-DE BRABANDER,
Mejuffer Blanche GRUWEZ,
Mejuffer Yvonne TYTGAT,
Mejuffer Raymonde TYTGAT,
De kinderen, kleinkinders en achterkleinkinders van wijlen Mijnheer en Mevrouw Jules
GRUWEZ-MEEUWS,
De kinderen en kleinkinders van wijlen Mijnheer en Mevrouw Pierre DECKMYN-LIËTAERT,
De kinderen en kleinkinders van wijlen Mijnheer en van Mevrouw Jules TYTGAT-ABEELE,
De kinderen en kleinkinders van wijlen Mijnheer en van Mevrouw Auguste VUYLSTEKE-
DE BRABANDER,
zijn echtgenote ;
zijn dochter ;
zijn ouders ;
zijn schoonouders ;
zijn grootmoeders ;
zijn zuster ;
zijn schoonzusters ;
en Mevrouw Jules

denken U voor uwe blijken van deelneming en gebeden.

— Druk Dumortier, Yper

Bidprentje van Elie Gruwez (Collectie Patrick Arnou)

⁶⁷ De betaling verliep wel nogal chaotisch. Nog in 1962 werden oude achterstallen uitbetaald aan de weduwe.

Vader Isai Gruwez overleed te Ieper op 25 maart 1958. Hij zou op het einde van dat jaar op pensioen gaan. Hij werd als voorzitter van de Ieperse oudstrijders opgevolgd door zijn secretaris Gustave Van Winsen. Moeder Rachel Deckmijn overleed te Roeselare op 26 juni 1975.

Bleuette werd verpleegkundige en werkte eerst voor het Wit-Gele Kruis en daarna in het RVT Magnolia te Jette. Zij huwde in 1965 met Arnold Torsy, die luitenant-kolonel was bij de luchtmacht. Zij hebben drie dochters en wonen te Koksijde.

Roland Gryson

Roland Gryson werd op 16 december 1919 geboren in het ouderlijk huis aan de Veldstraat 35b⁶⁸ te Oostende. Hij was de zoon van Camille Cyrille Gryson en van Madeleine Josephine Dubosc. Op de geboortakte werd "*aannemer*" vermeld als beroep van zijn vader. Zijn moeder was zonder beroep.

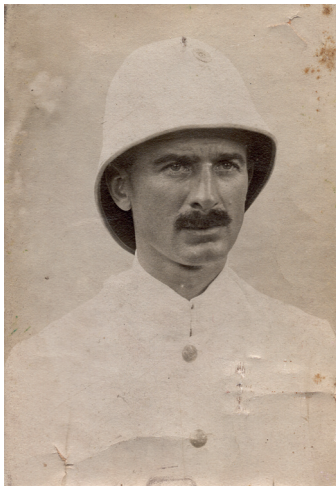
Vader Camille Gryson was geboren te Voormezele op 1 januari 1883 en had allicht geen eenvoudige jeugd.⁶⁹ Op jonge leeftijd trad hij in het leger. Zo kwam hij in Belgisch-Congo terecht. Daar kon hij zich opwerken tot politiecommissaris.⁷⁰ Dit vereiste een vloeiende kennis van het Frans, wat hij zich eigen maakte door fel doorgedreven zelfstudie.⁷¹ Bij een tussentijdse terugkeer uit Congo kwam Camille Gryson in de Franse havenstad Le Havre terecht. Daar ging hij in een grootwarenhuis hygiëneartikelen kopen voor zijn terugkeer naar

⁶⁸ Thans Jules Peurquaetstraat genoemd.

⁶⁹ Vader Camille Cyrille kreeg bij zijn geboorte de familienaam van zijn moeder Marie Cagniez, die zelf geboren was te Izegem op 13 juni 1856. Bij de geboorte was zij dienstmeid. De aangifte gebeurde door de 33-jarige werkmans Henri Maes, die verklaarde dat het kind in zijn huis geboren was. Henri Maes woonde daar met zijn echtgenote Marie-Theresia Barbary. Het was hij die de voornamen Camille Cyrille gaf aan het kind.

⁷⁰ In 1912 vinden we hem terug als onder-politiecommissaris in Boma, de toenmalige hoofdstad van Belgisch-Congo. In 1913 was hij politiecommissaris in Basankusu in de Evenaarsprovincie. Intussen had hij ook nog contacten met het thuisfront. Op 1 april 1914 kreeg hij een postkaart toegestuurd van brigadier-veldwachter Descamps uit Voormezele. Het kaartje had er anderhalve maand over gedaan om vanuit Ieper het verre Basankusu te bereiken.

⁷¹ Onder meer op basis van Franstalige kranten.

Camille Gryson in Belgisch-Congo
(Collectie familie Van Herck)

Congo. De verantwoordelijke op de afdeling parfumerie was Madeleine Dubosc⁷², die hem veel goede raad gaf. Ze werden op elkaar verliefd, maar eerst diende hij nog zijn laatste termijn in Congo te voleindigen. Intussen stuurde hij haar kaartjes...⁷³

De Eerste Wereldoorlog woedde niet alleen in Europa, maar ook in het koloniale Afrika. Belgisch-Congo en Duits-Oost-Afrika paalden beiden aan het grote Tanganyikameer. Op 22 augustus 1914 beschoot het Duitse militaire schip Hedwig von Wissman de kleine haven bij de stad Albertville (thans Kalemie) aan de Belgisch-Congolese oever van dit meer. Dit was de start van de vijandelijkheden tussen Duitsland en België

in Afrika. De Belgen begonnen aan de opbouw van een militaire verdediging van de kolonie, waarin ook Camille Gryson zijn plaats kreeg. In 1916 vinden we hem terug als "agent militaire d'artillerie" bij de "Défense du Tanganika" in Albertville.

In de zomer 1917 kon hij terug naar Europa komen, waar hij als wachtmeester een militaire functie kreeg bij het Belgische Ministerie van Koloniën, dat toen in Le Havre was gevestigd.⁷⁴ Dit gaf hem de gelegenheid om daar op 31 augustus

⁷² Geboren te Le Havre op 15 januari 1892 als dochter van Henri Louis Dubosc ("typographe") en Joséphine Eudeline ("sans profession").

⁷³ Vader Camille Gryson had steeds een heel formele schrijfstijl. Zo lezen we op een kaartje dat hij in augustus 1916 vanuit Albertville in Belgisch-Congo aan zijn toekomstige echtgenote schreef: "Bien Chère Demoiselle, C'est avec plaisir que je viens de recevoir votre gentille lettre m'annonçant l'expédition de 2 colis. Je vous remercie infiniment de même que Madame votre mère pour le dérangement que vous avez bien voulu nous imposer. J'ose espérer que le temps où je pourrai vous remercier de vive voix est proche. De plus je vous avertirai dès que j'aurai reçu les objets. Daignez agréer avec mes meilleurs remerciements, l'assurance de ma considération distinguée".

⁷⁴ De Belgische Regering verbleef toen in Sainte-Adresse bij Le Havre.

Koloniale postkaart gericht aan Camille Gryson uit 1913 (Collectie familie Van Herck)

1917 te huwen met zijn Franse verloofde.⁷⁵ Hij was toen 34 jaar oud; zij was 9 jaar jonger. In de huwelijksakte werd nog zijn koloniaal beroep als "commissaire de police Belge" vermeld. Hij verbleef toen op het adres Rue de Paris 11 te Le Havre, maar zijn wettelijke woonplaats was nog altijd in "Saint Eloi (Belgique)". Wellicht is dit gehucht Sint-Elooi te Voormezele. Uit die akte leren we dat ook zijn vader Jules Gryson toen in Frankrijk verbleef⁷⁶, allicht gevlucht voor het oorlogsgeweld. De toestemming om te huwen kwam van de Belgische Minister van Koloniën te Le Havre.

Na hun huwelijk vestigde het jonge echtpaar zich gedurende korte tijd in Sanvic, een gemeente bij Le Havre, waar Madeleine een kruidenierswinkel uitbaatte.⁷⁷ Na het einde van de Eerste Wereldoorlog kwamen zij naar België, waar

⁷⁵ Bij haar huwelijk woonde Madeleine Dubosc samen met haar ouders aan de Rue de la Paix 23 te Le Havre.

⁷⁶ Vader Jules Gryson verbleef in Flixecourt, een gemeente aan de Somme halfweg tussen Amiens en Abbeville. Hij oefende daar het beroep van "cocher" uit, wat koetsier of voerman kan zijn. Moeder Marie Cagniez was reeds eerder overleden te Voormezele op 26 oktober 1908.

⁷⁷ Aan de Rue du Nord 15.

Het gezin Camille Gryson-Madeleine Dubosc met de kinderen Roland en Denise (Collectie familie Van Herck)

Roland geboren werd in Oostende. Vader Camille Gryson had een tijdje een wagen met chauffeur, die frontoeristen rondleidde in de verwoeste Ieperstreek. Allicht had de vermelding "aannemer" in de geboorteakte van Roland daarop betrekking. Kort nadien verhuisde het gezin naar Ieper, waar op 5 december 1923 een dochter Denise werd geboren. Vader Camille Gryson was intussen geslaagd in een toelatingsproef bij de Belgische Spoorwegen. Hij bracht het daar tot onderstationschef. Dit had wel als gevolg dat het gezin herhaaldelijk is verhuisd, hoewel Ieper toch de thuishaven bleef.

Roland Gryson deed zijn lager onderwijs te Ieper, waar we hem ook terugvinden als leerling aan de Stedelijke Muziekschool.⁷⁸ Zijn middelbare studies volgde hij aan het Koninklijk Atheneum aldaar. In juli 1935 stu-

deerde hij er "met vrucht" af, te samen met Elie Gruwez.⁷⁹ Hij slaagde ook voor een bijkomende opleiding dactylografie.

Op 6 april 1936 trad hij als vrijwilliger toe tot het Belgisch Leger, en dit voor een periode van vijf jaar. Hij kwam aanvankelijk terecht bij het Eerste Regiment Artillerie, waar hij na een schoolperiode brigadier (korporaal) werd. Op 1 februari 1937 slaagde hij in zijn examen voor wachtmeester (sergeant)⁸⁰, maar hij werd pas op 27 maart 1938 in die graad benoemd. Intussen was hij begin

⁷⁸ *Het Ypersche volk*, 3 augustus 1929.

⁷⁹ *Het Ypersche*, 20 juli 1935.

⁸⁰ Met 12,78 op 20 punten.

1938 ook ingedeeld bij de luchtafweer, vooral gekend onder de Franstalige afkorting DTCA.⁸¹ Op 20 november 1938 haalde hij de krant omdat hij met zijn fiets aangerezen werd door een auto in Westrozebeke⁸², waar hij toen gelegerd was. Later kwam hij naar Zedelgem, waar de DTCA instond voor de luchtverdediging van het munitiedepot.⁸³ Bij de capitulatie van het Belgisch Leger bevond zijn eenheid zich in het nog niet bezette deel van België en allicht werd hij nooit krijgsgevangen genomen.

Roland Gryson (Collectie familie Van Herck)

Wel kon hij na 28 mei 1940 als lid van het gedemobiliseerde Belgische Leger geen militaire activiteiten meer uitoefenen. Dit belette niet dat hij op 1 april 1941 toch toegelaten werd tot het beroepskader.⁸⁴ Op 29 september 1941 legde hij de eed af. Ondertussen was hij ook kandidaat om te werken bij de ravitailleringdienst. Hij vroeg bureelwerk, en liet vermelden dat hij geschoold was in boekhouding en dactylo. Vanaf 16 april 1941 kon hij werken bij het district Ieper van het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening. Hij verloor deze nieuwe job echter al kort nadien omwille van een veroordeling tot een kleine geldboete, die nochtans slechts voorwaardelijk was opgelegd.

⁸¹ Over het DTCA wordt nog gesproken in de bijlage 3 van dit boekje. Roland Gryson wordt nu eens bij het Eerste en dan weer bij het Tweede Regiment DTCA vermeld. Het gebeurde meer dat dezelfde militair achtereenvolgens tot de beide Regimenten behoorde.

⁸² *De Halle*, 20 november 1938.

⁸³ Zie de bijlage 3 van dit boekje.

⁸⁴ Zie hiervoor bij Elie Gruwez.

Tijdens de oorlog trad hij in mei 1943 ook toe tot het verzet, en meer bepaald tot het hierboven al vermelde Belgisch Partizanenleger, dat in Ieper werd geleid door commandant Rousseeuw. Intussen was hij ook sportief bezig in dezelfde voetbalclub Cercle Sportif Yprois, waar we ook Elie Gruwez aantreffen. Vooral in het voorjaar 1944 zien we Roland Gryson herhaaldelijk verschijnen in de sportpagina's van de lokale pers. Hij was ook de kapitein van het speciale "Selectie-elftal West-Vlaanderen" dat op 7 mei 1944 tegen de A-ploeg van C.S.Y. speelde ten bate van het Belgische Rode Kruis en van het "Pakket van den Krijgsgevangenen".⁸⁵ Bij deze West-Vlamingen speelde ook zijn kersverse schoonbroer Jozef Van Herck mee⁸⁶, met wie zijn zuster Denise op 27 februari 1943 was gehuwd in de Sint-Maartenskathedraal te Ieper. Zij leerde haar man kennen in Essen⁸⁷, waar vader Gryson toen onderstationschef was. Ondertussen was Roland Gryson ook zelf verloofd met Jacqueline Van Houtte. Op het ogenblik van zijn overlijden op 25 september 1944 bestonden er vergevorderde trouwplannen.

Het plotse overlijden van hun zoon Roland bij het dodelijk ongeval te Veldegem gaf aan het leven van vader en moeder Gryson een blijvende grote knauw. Vader kon er moeilijk over spreken. Moeder reageerde ook nog jaren later erg emotioneel. Zijn verloofde Jacqueline Van Houtte werd mee vermeld op het bidprentje, wat toen een zeldzaamheid was. Nog jaren na zijn overlijden verschenen in het *Ypersche Nieuws* uitnodigingen voor het bijwonen van de jaarmis voor Roland, die plaatsgreep in de Sint-Maartenskathedraal.⁸⁸

Op 16 januari 1948 werd Roland Gryson postuum erkend als verzetsstrijder door de Controlecommissie te Brugge. In de aanvraag die was opgesteld door commandant Rousseeuw uit Ieper⁸⁹ werd onder meer vermeld dat Roland in

⁸⁵ Het *Ypersche Nieuws* van 28 april en 5 mei 1944. In de editie van 12 mei 1944 verscheen - naast een bespreking van de match - ook een dankwoord van Roland Gryson voor "al zijn kameraden die zoo spontaan zijn oproep beantwoord hebben voor het bewerkstelligen van de liefdadigheidsmatch ten voordele van hun krijgsgevangenen landgenooten".

⁸⁶ Die blijkbaar voetbalde bij "Esschen F.C."

⁸⁷ Provincie Antwerpen.

⁸⁸ Zie o.a. het *Ypersche Nieuws* van 6 november 1948, 5 november 1949, 28 oktober 1950 en 3 november 1951. Dit was overigens ook het geval voor Elie Gruwez (maar niet samen).

⁸⁹ En die ook werd ondertekend door vader Camille Gryson.

Mon Jésus, Miséricorde ! (Ind. Plén., en danger de bombardement).

†

SOUVENEZ-VOUS DANS VOS PRIÈRES
de l'âme de Monsieur

ROLAND - HENRI - DÉSIRÉ GRYSON

Fils de
Monsieur Camille et de Dame Madeleine Dubosc

*Sous-Officier de carrière à l'Armée Belge
Membre de l'A. B. d'Ypres
né à Ostende, le 16 Décembre 1919
et décédé accidentellement en service commandé,
le 25 Septembre 1944, à Veldegem.*

On ne compte plus à cette heure, des accidents pareils. Chaque jour on entend parler de personnes, jeunes et âgées, qui, arrachées par une mort cruelle, sont jetées dans l'éternité.

Quelle leçon pour nous ! Soyez prêts, nous dit l'Évangile. car vous ne connaissez ni l'heure ni le jour. Ainsi mourut notre cher Roland. Mais nous pouvons espérer, que Dieu l'a reçu dans sa grâce.

Roland était un chrétien convaincu, un fils soumis, un camarade cléri. Caractère jovial, serviable et doux, il était l'ami de tous, et n'avait pas d'ennemis. Patriote de cœur, il n'avait que le bien de son pays en vue, et c'est en voulant servir l'intérêt de celui-ci, qu'il est tombé victime de son idéal.

Chers parents et sœur, fiancée bien-aimée, consolez-vous dans cette pénible épreuve. Priez pour moi chaque jour, surtout à la St^e Messe, et que cette mort cruelle et inopinée soit pour vous et pour tous une leçon : soyez toujours prêts à mourir.

Cœur Sacré de Marie, soyez mon salut !

Imp. Dumortier, Ypres

ses parents :
Monsieur et Madame Camille GRYSON-DUBOSC.
Monsieur et Madame Joseph VAN HERCK-GRYSON et leur fille Danielle,
ses beaux-frères, sœur et nièce :
Monsieur et Madame Oscar CROQUETTE GRYSON et leurs enfants.
Monsieur et Madame Charles SONNEVILLE GRYSON et leur fils.
Mademoiselle Henriette DUBOSC.
Madame Veuve Henri DUBOSC-PÉRIER.
Madame Veuve Roger DOLIVET-DUBOSC.
Mademoiselle Jacqueline VAN HOUTE.
ses oncles, tantes, cousins et cousines :
sa fiancée :
Les familles GRYSON, DUBOSC, CAGNIEZ, PÉRIER et BAILLEUL.

Vous remercieront pour vos marques de sympathie et prières.

Bidprentje Roland Gryson (Collectie familie Van Herck)

juli en in augustus 1941 "weggelopen" was uit twee Franse interneringskampen, nl. te St-Lys⁹⁰ en te Puy-L'Évêque. Hierover werd niets teruggevonden, maar het valt wel op dat hij de eed als onderofficier maar aflegde op 29 september 1941, hoewel hij al op 1 april van dat jaar toegelaten was tot het beroepskader. Ook werd in deze erkenningsaanvraag gewezen op het feit dat hij was omgekomen in bevolen dienst van de weerstand bij het dodelijk ongeval te Veldegem. Commandant Rousseeuw gaf volgende beoordeling: "Gryson Roland, door mij goed gekend, was een actieve en hardnekkige weerstander. Uitstekende diensten bewezen".

⁹⁰ Mogelijks werd hier het interneringskamp van Royallieu tussen Compiègne en Senlis bedoeld. Er is ook Saint-Lys bij Toulouse, waar in mei en juni 1940 heel wat Belgische soldaten waren toegekomen, maar dit lijkt niet te kloppen met de aangegeven datum.

Intussen was er ook een voorstel ingediend om de postume verermerking van Roland Gryson te bekomen. In januari 1948 kreeg vader Camille Gryson echter bericht dat deze aanvraag in Brussel nergens terug te vinden was. Het Belgisch Partizanenleger diende in april 1948 een nieuwe aanvraag in. Daarin werd gesteld dat Roland betrokken was geweest bij het verspreiden van clandestiene drukwerken, het inzamelen van fondsen voor de families van gevallen verzetsstrijders en het vervoer van wapens en springstoffen, dienstig voor sabotage-daden. In dezelfde aanvraag werden de omstandigheden van zijn overlijden te Veldegem op 25 september 1944 echter wel geheel fout voorgesteld. Beweerd werd dat hij daar gesneuveld was bij een schermutseling tussen de weerstand en het terugtrekkende Duitse Leger.⁹¹ Deze onjuiste voorstelling van zaken werd ontdekt en gaf aanleiding tot een onderzoek. Volgens de nationale leiding van het Belgisch Partizanenleger was deze informatie hen vanuit Ieper bezorgd. Dit lijkt nochtans strijdig met het feit dat commandant Rousseeuw in de eerdere erkenningsaanvraag tot weerstander wel correct had vermeld dat het ging om een dodelijk ongeval en dus niet om een gevecht. Uiteindelijk werd Roland Gryson toch postuum het kruis van ridder in de Orde van Leopold II toegekend bij Besluit van 25 januari 1956. In een brief van 19 februari 1956 vroeg vader Camille Gryson dat het brevet in de Franse taal zou worden opgesteld, omdat zijn echtgenote het Nederlands onmachtig was. Hij ondertekende zijn in vloeiend Frans opgestelde brief met "*s/chef de station pensionné*". Het ereteken en het brevet in het Frans werden toegestuurd op 23 maart 1956.

Zijn verloofde Jacqueline Van Houtte huwde pas vijf jaar na het overlijden van Roland met Jacques Dhont. Zij bleef nog lang contact houden met vader en moeder Gryson. Zuster Denise en haar man Jozef Van Herck gaven aan één van hun dochters haar voornaam Jacqueline. Vader Camille Gryson overleed te Ieper op 19 oktober 1960. Zijn echtgenote Madeleine Dubosc overleed in dezelfde stad op 7 januari 1975. Zuster Denise Gryson overleed op 22 oktober 2012 te Essen.

⁹¹ Wat uiteraard volstrekt onmogelijk was, nu Veldegem al sinds 8 september 1944 was bevrijd...

Bijlage 1: Pieten Tember

In 1981 verscheen in het tijdschrift Vlietmara van de Heemkring van Vleteren een heel mooie tekst van Marie-José van Poppel over Elie Gruwez. Wij drukken deze tekst hier ongewijzigd af, omdat een samenvatting ervan nooit de kwaliteit van het origineel zou kunnen evenaren. Marie-José Van Poppel overleed te Haselt op 6 augustus 2020.

Pieten tember

Toen ik in 1941 na gedane studies naar huis terugkeerde, hadden mijn ouders een pensiongast opgenomen. De jongeman in kwestie was een militair in vast verband die na enkele weken krijgsgevangenschap, zoals tal van zijn collega's, ergens op een rantsoenersdienst werd geplaatst. Hij verzorgde de uitdeling van rantsoenzegels en de administratieve rompslomp daarrond. Hij was klein van gestalte – hij moest ongetwijfeld op de tenen hebben gestaan om de vastgestelde normen van het leger te overbruggen, of misschien was de officier van dienst een mensenkenner en tipte hij op de dapperheid die uit de kandidaat straalde. Zijn sluike haren waren van een donkerblonde kleur, 's morgens netjes in de rij gelegd, om gaandeweg van hun stijfheid te verliezen en in weerspannige klissen voor zijn ogen te belanden. Iets, wat hij telkens belette door met krachtig opengepreide vingers door zijn haar te strijken. Zijn twee voorste boventanden verraadden een val of een frontale botsing met een muur tijdens zijn jeugd. Ze waren identiek en mooi symmetrisch van hun binnenhoek ontdaan. Daarbij waren ze altijd even zichtbaar, ook wanneer hij zweeg.

Als je tot hem sprak, keek hij je even schichtig aan, om dadelijk zijn blik af te wenden en daarbij het hoofd zelf een weinig neer te buigen. Ik herinner me nog dat ik bij mezelf dacht: 'Ofwel is hij verlegen, of hij geeft zich maar een houding om te beletten dat je zijn gedachten kent.' Heel even dacht ik zelfs dat hij zich klaar maakte om een kopstoot te geven, zo leek het althans. Hij moet ongeveer 25 jaar geweest zijn, maar door zijn kleine gestalte leek hij jonger.

In de dagen die op mijn thuiskomst volgden, hoorde ik over hem wondere dingen vertellen. Hij kon tekenen zoals ze het in Oostvleteren nog nooit hadden gezien; een paar trekken van een potlood en hij maakte uw gelijkend portret. Vooral in de karikaturale was hij

Christushoofd getekend en gesigneerd door Elie Gruwez (Collectie familie Gruwez)

goed, en ik liet mij vertellen dat op die enkele maanden tijd menige tekening een plaatsje had gevonden aan de muur van de dorpse woonkamers.

Ook vernam ik dat er onder de meisjes een strijd was ontstaan om in de gunst te komen van die toffe kerel. Ze kruisten zijn schreden, liepen hem voor de voeten of gingen zogezegde inlichtingen halen op zijn dienst, maar hij bleef voor ieder van hen de vriendelijke joviale jongen, die zich nooit bloot gaf en zo werd hij ieders bezit op het dorp.

In West-Vlaanderen is het meest gebruikte lievelingswoord 'Pieten', en hoe het gekomen is, was niet meer te achterhalen, maar kort nadat hij in Oostvleteren is toegekomen, noemde iedereen hem Pieten tember. De tember was omwille van de zegels die hij moest verdelen. Zijn echte naam was Elie Gruwez. Het is bij ons inderdaad niet ongebruikelijk iemand Pieten te noemen, ook al geeft de voornaam van de betrokken persoon daar geen aanleiding toe. De naam Pieten (pitn) gaat wellicht terug op een oudere naam /pi:tr(a)/, die uit ons dialect verdween en voor een 20-tal jaar week opdook als Pieter /pi:tr/, Peter /pe:tr/ en Piet /pi:t/. Zo is bv. ook Fluppe (flupa) een oude naam die ontstaan is lang voor de naam 'Filip' weer een modenaam werd.

Onder zijn impuls kwam de toneelvereniging weer tot bloei – nee hij speelde zelf niet – hij bracht gewoon de mensen samen die er voor zorgden. Ook een voetbalclub werd in het leven geroepen. Iedereen was enthousiast en zo vergaten ze nu en dan voor een paar uur de ellende die de oorlog meebracht.

Thuis was Pieten weinig of niet te zien. 's Morgens te laat uit bed om te ontbijten – 's middags kwam hij gewoon niet, en 's avonds stond zijn bord op tafel urenlang te wachten tot hij thuiskwam, op het laatst meer en meer aangeschoten door de vele pintjes bier die de landbouwers hem gul betaalden. Mijn vader had hem reeds een paar keer ernstig gezegd dat hij 's middags aan tafel moest komen, want dat zijn ongeregeld leven vast en zeker oorzaak zou worden van ziekte en verval. Maar de dagen verliepen en Pieten tember bleef bij zijn slechte gewoonte. Hij was op het dorp overal en nergens te vinden. Hij was allemans vriend en overal thuis. De aanwezigheid af en toe van vreemde uniformen en zijn machteloosheid daartegen iets te ondernemen, kon hij moeilijk verwerken, alhoewel hij daar buitenshuis nooit over sprak.

Bang was hij alleen van de bliksem en daar herinner ik mij nog een kleine anekdote over: hij was op weg van het dorp naar Elzendamme, toen hem een geweldig onweer overviel. Bang als hij was, sprong hij met de fiets aan de hand in de gracht nevens de weg en spoedde zich huiswaarts. Toen hij bleek en ontdaan arriveerde en ik hem vroeg wat er toch gebeurd was, antwoordde hij 'E zo è weerlucht, 'k peisde dat em op me stoantje viel!'

Om de maand ging hij naar zijn ouders te Ieper en het was bij één van die bezoeken dat zijn moeder hem naar de dokter stuurde. Zoals mijn vader het had voorspeld kreeg hij onmiddellijk zes maanden rust voorgeschreven. Zijn ouders lieten het ons weten en ze hadden er niet het flauwste vermoeden van welke leegte hun zoon naliet in onze dorpsse gemeenschap. Zijn plaats werd door een ander militair ingenomen (Depyper, de latere gemeentesecretaris en Ureel) en we hoorden of zagen niets meer van hem tot een paar jaar nadien een kaartje in de bus viel, waarin hij ons meldde dat er een dochterke was geboren 'Bleuette'. 'Moa, Moa, Pieten tember is ètrouwd en In héd a dochtertje.' Ik stelde me zijn geluk voor en ik gunde het hem zo zeer.

Maanden gleden voorbij, waarin nog heel weinig aan hem werd gedacht; de oorlog zorgde voor spanningen en zorgen ... tot op een onvergetelijke dag de Canadezen ons dorp binnenreden en de vreugde en het enthousiasme geen grenzen kenden. Twee dagen nadien zagen we Pieten weer: een oorverdovend geraas aan de deur – een grote Canadese motor en daarop schokkend en trillend onze kleine Pieten, veel te klein en veel te frêle voor zo'n enorm geweld. Een paar ogenblikken nog liet hij de machine razen – spreken was onmogelijk – de bureu kwamen toegesneld en keken verwonderd en bewonderend naar dat snokkend metalen paard en naar de man er bovenop. Die zat er klein en petieterig, maar o zo glunderend bij. 'k Zin estafette,' zei hij, toen het helse geraas ophield, 'voa de Canadezen, och 'k zin zo content!' 'En hoe is het met Bleuette?' vroeg ik. 'Oh Bleuette!!!' en in dat ene woord lag al de liefde, de trots en de verwachting van zijn wereld die Bleuette was. 'Moa 'k moeten weg – Ik moeten nog zovele doen.' En als een schicht schoot hij vooruit, de grote weg naar Ieper op. De kleine gestalte werd als het ware opgeslorpt door de machine.

'Als hij zo rijdt, zal het met hem niet lang meer duren,' dacht ik, en we werden er allemaal een beetje stil bij. Vier dagen nadien gebeurde het. Het nieuws sloeg in als een bom onder onze mensen. Ergens tussen Menen en Kortrijk – op een hoek – frontale botsing met een legervrachtwagen – en ja – op slag dood.

Zijn vader moest het slachtoffer gaan herkennen. Hij werd er per legerauto heen gevoerd en bracht het verhakkelde lichaam van zijn zoon mee naar zijn geboortestad. Het was een gruwelijke lijdensweg.

En Bleuette? Soms denk ik aan haar. Ik heb haar nooit ontmoet, maar ik vraag me soms af, of ze haar wel verteld hebben over haar vader die zo dapper was – hoe hij vreugde bracht in ons dorp en hoeveel we allen van hem hielden. En vooral hoe trots hij was op haar, zijn kleine Bleuette.

Bleuette Gruwez (Collectie familie Gruwez)

Bijlage 2: Enkele hier betrokken personen uit Veldegem

Hector Copman

Hector Copman werd geboren te Zedelgem op 8 december 1898 als zoon van Pieter-Jacob Copman en Clemence Vandendriessche. Hij huwde op 8 april 1920 te Zedelgem met Adriana Van Waesberghe. Hij was toen landarbeider en zij was kleermaakster. Ze bleven bij haar ouders inwonen. Adriana was een dochter van de Zedelgemse smid Henri Van Waesberghe uit zijn tweede huwelijk met Leonia Dezittere. De smidse was gevestigd in de Sint-Laurentiusstraat 16 te Zedelgem.⁹² Bij de smidse hoorde ook een herberg met de passende naam Sint-Elooi⁹³, die uitbataat werd door Leonia Dezittere. Smid Henri overleed reeds in 1909. Leonia bleef de herberg uitbaten, nadien ook geholpen door haar dochters. Nog geen twee maand na het huwelijk van dochter Adriana met Hector Copman, stierf moeder Leonia plots bij een bezoek aan haar dochter Idalie in Houtave. Adriana zette de uitbating van de herberg voorlopig alleen verder. Op 13 oktober 1922 verhuisden Hector Copman en zij naar Veldegem. Intussen was de herberg met smidse al op 23 maart 1921 verkocht aan de Zedelgemse slager Arthur Kyndt, die het pand omvormde tot een slagerij. Op 21 september 1923 overleed Arthur Kyndt plots, allicht ten gevolge van een hersenbloeding. Zijn weduwe Alida Desanghere⁹⁴ hertrouwde in 1925 met René Van Wallegem⁹⁵, die de slagerij verder zette. Ook na het stopzetten van de slagerij en het overlijden van haar ouders, bleef dochter Christiane Van Wallegem daar nog heel lang wonen. Het huis met de schuins inspringende poort van de vroegere smidse was tot voor kort vrijwel ongewijzigd aanwezig in het straatbeeld, maar is heel recent gesloopt.

In Veldegem woonden Hector en Adriana in de eveneens onlangs gesloopte

⁹² DENOLF, N., *Zedelgem-Dorp en zijn herbergen*, Heemkundige Kring, Zedelgem, 2011, p. 24-25.

⁹³ Patroonheilige van de smeden.

⁹⁴ Geboren te Zedelgem op 25 juni 1898 en overleden te Brugge op 31 mei 1953.

⁹⁵ Geboren te Zwevezele op 7 augustus 1890 en overleden te Brugge op 8 september 1962.

De nu gesloopte woning van Hector Copman met het winkelraam (Collectie familie Dewaele)

hoeve aan de Torhoutsesteenweg 382. Op 25 september 1944 was het huis nog officieel bekend als Hollevoorde nr. 268 omdat Veldegem toen – zoals ook al hiervoor vermeld werd – nog per wijk nummerde. Hector had daar een kleine landbouwuitbating en Adriana hield er een kruidenierswinkel. Eerder was er daar ook een herberg. Edwin Devlieghere en Godelieve Missiaen uit Veldegem herinneren zich het koppel nog levendig. Hector was een grote zware kaalhoofdige man, die vooral bekend was omdat hij in elke zin vloekte. De "godverdommes" volgden elkaar constant op. Wanneer men de voordeur opende, kwam men links onmiddellijk in de winkel. Tegen de muren stonden bakken, waarin winkelwaren los opgeslagen werden. De bestelde hoeveelheid werd in een papieren zak uitgeschept en afgewogen. Rechts zat er een dubbele deur, die toegang gaf tot het gedeelte waar vroeger de herberg was. Daarachter lag dan het woongedeelte. Op welke datum de herberg is gestopt, is vandaag nog onduidelijk. Na de pensionering van Hector en Adriana werd de winkel verder gezet door hun aangetrouwde nicht Cecile Strubbe (echtgenote van Germain Dewaele). Hector Copman werd 86 jaar en overleed te Torhout op 11 februari 1985.

Juliaan Jonckheere

Juliaan Jonckheere was de tweede zoon van de in Veldegem bekende landbouwer Désiré Jonckheere⁹⁶ en van zijn veertien jaar jongere vrouw Leonia Stubbe.⁹⁷ Onmiddellijk na zijn huwelijk op 30 november 1910, had vader Jonckheere een nieuwe hoeve laten bouwen aan de Koning Albertstraat 181 te Veldegem.⁹⁸ Daar werd Juliaan in volle oorlogstijd geboren op 1 mei 1917. Vader Désiré was toen al 50 jaar oud. Er waren in dit gezin maar twee kinderen: Juliaan en zijn vijf jaar oudere broer Gaston.⁹⁹

Désiré Jonckheere en Leonia Stubbe (Collectie familie Jonckheere)

⁹⁶ Désiré Jonckheere was geboren te Zedelgem op 13 februari 1867 als zoon van David Jonckheere en Juliane Vanhevel.

⁹⁷ Leonia Stubbe was geboren te Zedelgem op 27 maart 1881 als dochter van Karel-Louis Stubbe en Maria Van Cleven.

⁹⁸ [Inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/210090](https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/210090).

⁹⁹ Geboren te Zedelgem op 31 augustus 1912. Gaston huwde te Zedelgem op 26 november 1938 met Elza-Maria Bogaert.

Zoon Juliaan hielp eerst mee op de hoeve thuis¹⁰⁰, maar werd dan (nood)slachter.¹⁰¹ Hij deed zijn militaire dienst als soldaat miliciens van de lichte 1937 bij het Eerste Regiment DTCA (luchtafweer).¹⁰²

Juliaan Jonckheere en Maria Pollet voor café Heidelberg in Torhout (Collectie familie Jonckheere)

Na de Tweede Wereldoorlog huwde Juliaan met de 7 jaar jongere Maria Pollet uit Torhout.¹⁰³ Zij woonde daar bij haar oom en tante Cyriel Pollet en Elisa Defevere in café Heidelberg aan de Kasteelstraat 30. Haar vader Emeric Pollet was naar Canada uitgeweken, maar keerde - na de dood van zijn vrouw - te samen met zijn dochter terug naar België. Ze vonden daar onderdak bij Cyriel en Elisa. Oom Cyriel was veehandelaar en vader Emeric werd ook in die sector actief. Tante Elisa hield de herberg open en Maria hielp daarbij.

In het nieuwe gezin van Juliaan en Maria kwamen twee kinderen. Een dochtertje Lily werd geboren in 1947, maar overleed reeds na twee maanden. Later kwam er nog een zoon Kléber.¹⁰⁴ Juliaan, Maria en de jonge Kléber bleven verder inwonen in café Heidelberg in Torhout.

¹⁰⁰ In de huwelijksakte van zijn broer Gaston van 26 november 1938 treedt de 21-jarige Juliaan op als getuige. Als zijn beroep wordt daar "landbouwer" vermeld.

¹⁰¹ In het proces-verbaal van 27 september 1944 betreffende het dodelijk ongeval, werd hij aangeduid als "koopman". Allicht was hij toen koopman in vee.

¹⁰² Zie de bijlage 3 van dit boekje, waar nader ingegaan wordt op de Regimenten DTCA en op de rol die ze speelden bij de verdediging van het Munitiedepot te Zedelgem in mei 1940.

¹⁰³ Maria was geboren te Torhout op 13 april 1924.

¹⁰⁴ Geboren te Torhout op 28 december 1949.

In 1961 nam Juliaan Jonckheere het slachthuis Maes in Zedelgem over.¹⁰⁵ Dit was toen een klein slachthuis, dat vooral plaatselijk actief was. In het begin werkte Juliaan daar samen met één werknemer. Acht jaar later had hij reeds drie werknemers. Maar dan sloeg het noodlot toe. Juliaan kreeg een hartaderbreuk en overleed op 17 februari 1969 te Torhout. Zijn vrouw Maria Pollet was pas 44 jaar. Zoon Kléber was bezig met zijn eerste jaar toegepaste economische wetenschappen aan de universiteit. Kléber zette zijn studies stop. Hij werd ontvoegd¹⁰⁶ om zo het slachthuis van zijn vader te kunnen overnemen en verderzetten. Hij deed dit tot in 1979. Dan werd de zaak verkocht aan Roger De Rese. Intussen werkten daar toen al een 15-tal mensen (buiten Kléber zelf). Kléber nam later de uitbating van het café Heidelberg in Torhout over en bleef dit doen tot 27 maart 2022. Hij woont nu in Lichtervelde. Moeder Maria Pollet overleed te Torhout op 5 mei 2004.

Het gezin Juliaan Jonckheere-Maria Pollet met Kléber (Collectie familie Jonckheere)

¹⁰⁵ Toen werd het gezin ook officieel ingeschreven op het adres Torhoutsesteenweg 45 te Zedelgem, maar feitelijk bleven ze verder in café Heidelberg te Torhout wonen.

¹⁰⁶ De meerderjarigheid lag toen nog op 21 jaar.

We willen hier ook nog even stilstaan bij de figuur van Désiré Jonckheere, de vader van Juliaan. Hij speelde een belangrijke rol in de Veldegemse politiek tussen de twee wereldoorlogen.¹⁰⁷

Veldegem werd een zelfstandige gemeente op 8 februari 1920.¹⁰⁸ De eerste gemeenteraadsverkiezingen gingen pas door op 24 april 1921. Er werd maar één lijst ingediend en de Veldegemse kiezers moesten dus niet naar de stembus. Iedereen die op de lijst stond, was automatisch verkozen. Ook Désiré Jonckheere stond op die enige lijst en werd zo raadslid. Hij loste daarbij zijn broer Henri Jonckheere af. Henri was kandidaat bij de gemeenteraadsverkiezingen van 15 oktober 1911 in Zedelgem. Veldegem maakte toen nog deel uit van Zedelgem, maar er waren wel reeds afzonderlijke Zedelgemse en Veldegemse kandidatenlijsten. Henri Jonckheere kandideerde toen voor de vier resterende jaren van het Veldegemse raadslid Arseen Cornillie, die wegens verhuis naar Aartrijke ontslag moest nemen. Ook toen was er geen tegenkandidaat en Henri Jonckheere werd automatisch verkozen.¹⁰⁹ Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren er geen verkiezingen, zodat Henri Jonckheere tien jaar Veldegems raadslid in Zedelgem bleef tot aan de verkiezingen van 24 april 1921.

Het bleef echter niet zo rustig. Al spoedig brak er in het zelfstandig geworden Veldegem een bittere politieke strijd los. Daarbij werd duchtig misbruik gemaakt van de kiesregels inzake verwantschap, die moeten beletten dat een gemeenteraad bestaat uit meerdere mensen van eenzelfde familie. In Veldegem gebruikten lokale politici deze regel echter meermaals om te proberen belangrijke tegenkandidaten uit te schakelen. Hierbij ging men met opzet op zoek naar dichte familieleden van belangrijke kandidaten op de andere lijst. Deze familieleden werden dan op (zeer) goede plaatsen op de eigen lijst geplaatst (soms zelfs op plaats één). Zo wilde men verhinderen dat de geviseerde tegenkandidaat – zelfs als hij verkozen werd – kon zetelen. Het verrast daarbij wel om te zien hoeveel mensen er bereid waren om het tegen een dicht familielid op te nemen, ook al zal dit in vele gevallen tot nauwelijks te herstellen breuken binnen de familie hebben geleid.

¹⁰⁷ Voor meer details over die periode: DENYS, B., "Veldegem tijdens het interbellum (2)", *Zilleghem*, 2005, 83-120.

¹⁰⁸ ARNOU, P., "De oprichting van de gemeente Veldegem", *Zilleghem*, 1980, 41.

¹⁰⁹ *Liber memorialis Pastoor Ronse*, 15 oktober 1911.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1926 waren er in Veldegem vier lijsten. Désiré Jonckheere ging op de lijst 3 van August Devos staan. Hij werd als enige van deze lijst verkozen. Normaal zou hij echter niet kunnen zetelen, want zijn schoonbroer Karel Beselaere¹¹⁰ stond op de concurrerende lijst 1 van Jules Janssens en behaalde daar een beter resultaat. Désiré had echter het geluk dat de lijsten 1 (Janssens) en 2 (Keirseblick-van Zuylen) elk vier zetels haalden.¹¹¹ Zo zat hij op de wip en werd hij spelverdeler. Hij sloot een akkoord met de lijst 1, maar tegen een zeer hoge prijs. Vooreerst moest zijn schoonbroer verzaken aan zijn mandaat, zodat Désiré zelf kon zetelen. En bovendien vroeg hij dan ook nog het mandaat van eerste schepen, wat hij ook bewam.

Maar zijn politiek geluk bleef niet duren. Bij de verkiezingen van 9 oktober 1932 waren er nog drie lijsten. Désiré Jonckheere koos nu voor de lijst 1 Janssens. Dezelfde situatie deed zich opnieuw voor. De lijsten 1 (Janssens) en 2 (Keirsebilck-van Zuylen) haalden elk vier zetels. Maar nu was het niet meer Désiré Jonckheere die op de wip zat, maar wel Henri Vandaele van lijst 3. Maar die kon uiteindelijk zelf niet zetelen omdat hij de hierboven beschreven "*familie-loer*" was gedraaid door Jules Janssens van lijst 1.¹¹² Kwaad zorgde Henri Vandaele er dan voor dat zijn vervanger Karel Vandaele een meerderheid vormde met de lijst 2 (Keirsebilck-van Zuylen). Hierdoor verhuisde Désiré Jonckheere naar de oppositie en verloor hij zijn schepenmandaat.

Bij de verkiezingen van 16 oktober 1938 bleven er maar twee lijsten meer over: lijst 1 (Janssens) en lijst 2 (van Zuylen-Keirsebilck). Er kon in principe dus niemand meer op de wip zitten. Désiré Jonckheere had de kop van lijst 1 gekregen. Zijn lijst behaalde vijf zetels tegen vier voor lijst 2. Maar door de verder besproken "*weerwraak*" van Henri Vandaele op de familie Janssens, werd het voor Désiré Jonckheere uiteindelijk toch weerom de oppositie.

Bij de eerste na-oorlogse gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946 was de situatie grondig veranderd. Er waren vijf lijsten.¹¹³ Désiré Jonckheere

¹¹⁰ Gehuwd met Helena Jonckheere, een jongere zuster van Désiré Jonckheere.

¹¹¹ De eenmanslijst van Jozef Bogaert haalde geen enkele zetel.

¹¹² Zie verder.

¹¹³ WATTEEUW, E., *Lokaal machtsverwervingsproces in de gemeente Zedelgem 1946-1976*, licentiaats-thesis U.G., 2009-10, p. 120-123.

stond aan het hoofd van lijst 3. De lijst 1 (Beselaere-van Zuylen-Keirsebilck) haalde een volstreekte meerderheid van vijf zetels. De lijst van Désiré Jonckheere had drie zetels.¹¹⁴ Hij was zelf nog wel verkozen, maar zijn neef Henri Beselaere¹¹⁵ zat in de weg. Die had met opzet de eerste plaats gekregen op de lijst 1.¹¹⁶ De jonge Beselaere week niet voor zijn oude oom en werd zelf schepen. Désiré kon wegens verwantschap niet zetelen. Hij overleed enkele jaren later op 9 juni 1949.

Albert Masureel

Albert Masureel werd geboren te Koekelare op 8 december 1915 als de zoon van notaris Louis Masureel en van Lucie Melanie Veckmans. De familie Masureel behoorde in Koekelare tot de gevestigde burgerij. De overgrootvader van Albert Masureel was Robert Desnick¹¹⁷, gedurende 36 jaar burgemeester van Koekelare en ook brouwer in de daar nu als monument beschermde brouwerij Christiaen.¹¹⁸ Zijn dochter Marie-Louise Desnick¹¹⁹ huwde op 15 juli 1856 met dokter Constant Masureel uit Hulste, die zich kort voordien in Koekelare had gevestigd. Uit dit huwelijk werd op 25 juli 1869 Louis Masureel geboren, de vader van Albert. Dokter Constant Masureel overleed reeds op

¹¹⁴ De lijst Devliegere haalde één zetel. De andere twee lijsten van de socialisten en van burgemeester Henri Vandaele haalden niets.

¹¹⁵ De zoon van zijn schoonbroer Karel Beselaere.

¹¹⁶ Dit truukje had dus wel de oorlog overleefd...

¹¹⁷ Geboren te Beerst op 7 juni 1808 en overleden te Brugge op 21 mei 1880. Hij was burgemeester van Koekelare van 1836 tot 1872 en verhuisde nadien naar de Geerwijnstraat in Brugge, waar hij o.a. nog actief was in de genootschappen van Sint-Vincentius en Sint-Franciscus-Xaverius. De *Gazette van Brugge* publiceerde in haar editie van 24 mei 1880 een uitgebreid en voor hem zeer lovend in *memoriam*.

¹¹⁸ De dochter Elisa van brouwer Desnick huwde met Maurice Christiaen, die zijn naam gaf aan de nu als monument beschermde brouwerij in het centrum van Koekelare.

¹¹⁹ Marie-Louise Desnick was ook verwant met Prosper Desnick, die na de Eerste Wereldoorlog postontvanger werd te Zedelgem. Zijn vader Jules Desnick was haar neef. Prosper Desnick was gehuwd met Maria Theresia Deschoolmeester. Hun dochter Martha Desnick huwde op 1 mei 1924 te Zedelgem met Remi Claeys, één van de Claeys Gebroeders van de gelijknamige fietzenfabriek en later stichter van de Superia. Martha Desnick overleed reeds op 25-jarige leeftijd te Zedelgem op 26 mei 1928.

19 maart 1870. Weduwe Marie-Louise Desnick hertrouwde met dokter Karel de Gheldere, de fameuze leerling van Guido Gezelle.

Vader Louis Masureel werd notaris te Koekelare. Hij huwde op 6 februari 1902 met Lucie Melanie Veckmans uit Brussel. Zij werd op het pensionaat in Brussel bevriend met een meisje uit Wervik. Op het trouwfeest van haar vriendin leerde ze Louis Masureel kennen.¹²⁰ Louis en Lucie kregen zes kinderen, waarvan Albert Masureel de voorlaatste in de rij was. Notaris Louis Masureel werd zwaar ziek en werd te Brussel verzorgd in de medische instelling, waar zijn schoonbroer dokter Jean Veckmans werkzaam was. Hij overleed te Ukkel op 12 februari 1930. Albert Masureel was toen nog maar goed 14 jaar oud. Hij ging naar het College in Oostende en daarna naar de Universiteit te Leuven om dokter te worden. Hij studeerde af in 1941, maar intussen was zijn moeder Lucie Veckmans plots overleden te Koekelare op 30 januari 1940.

Hij ging aan de slag als huisdokter en zocht een plaats, waar er nog geen geneesheer was. Zo kwam hij in juni 1942 in Veldegem terecht. Zijn zoon Joost vermoedt dat Veldegem hem als vestigingsplaats was aangeraden door de even oude Gaspard Hillewaere uit Veldegem¹²¹, die toen in Leuven voor tandarts studeerde. Albert Masureel kende in Veldegem aanvankelijk vrijwel niemand. Hij vond een eerste onderkomen bij Octavie Verplancke (weduwe Gustaaf Desante) in de Koning Albertstraat, waar hij ook zijn praktijk opende. Het materiaal kwam per trein toe en werd van het station overgebracht. Allicht in 1943 vond hij een nieuw onderkomen bij meester Ferdinand Hillewaere.¹²² Uiteindelijk kocht hij dan de kleine villa van Gerard Ryheul langs de Koning Albertstraat.

In de eerste jaren verplaatste dokter Masureel zich per fiets. Jozef Janssens bakte hem eens een flauwe poets die hij maar zeer matig kon smaken. Terwijl Albert iets was gaan drinken in een café, maakte Janssens hem wijs dat er een dringende oproep was binnengekomen vanuit de behoorlijk ver afgelegen Bosdreef. Het was winter en het goot water. Toen dokter Masureel daar kletsnat

¹²⁰ MASUREEL, F. en J., *Familiegeschiedenis Masureel*, Ronse, 2001, p. 211.

¹²¹ Zoon van de Veldegemse onderwijzer Ferdinand Hillewaere.

¹²² BOGAERT, J., "De familie Hillewaere (Deel 1: 1887-1945)", *Zilleghem*, 2022, 54.

aankwam, bleek er geen zieke te zijn! Allicht in 1944 kocht hij dan een motorfiets, wat hem toeliet om zich veel sneller te verplaatsen.

Albert Masureel en zijn verloofde Godelieve Pattyn in mei 1946 (Collectie familie Masureel)

Op 25 juli 1946 huwde Albert Masureel in Handzame met Godelieve Pattyn. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren. Zijn zoon Joost¹²³ trad in zijn voetsporen en werd eveneens huisdokter in Veldegem tot in 2018. Twee dochters bleven ook te Veldegem: Caroline huwde er met vrederechter Patrick Vandierendonck en An met onderwijzer Pieter Garsbeke.¹²⁴

Albert Masureel was een huisdokter van het oude type. Zeven dagen op zeven steeds op de bres. Hij was in de streek ook bekend voor tandverzorging. Bij het begin van de Duitse bezetting was de faculteit geneeskunde een tijdje gesloten en hij had hiervan gebruik gemaakt om intussen een opleiding tandartsenijking te volgen. Hij was voorzitter van het dokterssyndicaat van het Westen.

Zijn zware taak als huisdokter ging toch gepaard met een heel actieve rol in het volkse lokale leven van Veldegem, wat maakte dat hij spoedig ingeburgerd was. In Koekelare was hij al actief geweest in de voetbalclub en bij de handboogschutters. Deze activiteiten pikte hij in Veldegem terug op. Op 11 juni 1943 was hij medestichter van de Veldegemse schuttersvereniging "De Vrijeschutters". Hij trad ook toe tot het bestuur van de lokale voetbalclub, de toneelkring, de muziekmaatschappij en de kerkfabriek. Meester Hillewaere

¹²³ Geboren te Torhout op 7 oktober 1952.

¹²⁴ De derde generatie van het onderwijzersgeslacht Garsbeke in Veldegem.

openbaarde hem de geheimen van de bijenkweek en Albert werd een enthousiaste leerling. Hij werd voorzitter van de imkervereniging De Houtlandse Bie. Ook zijn echtgenote had daar bijzonder veel interesse voor. Zij bleef bijen kweken tot aan haar overlijden.

Vader Albert en zoon Joost Masureel (Pasen 1953) (Collectie familie Masureel)

De Vrijchutters Veldegem in 1943 (Collectie familie Masureel)

Jachttafereel met Albert Masureel uiterst links op de foto. Meester Hillewaere en Georges Masureel bevinden zich rechts. (Collectie familie Masureel)

Een mooie foto toont dokter Masureel met zijn broer Georges en meester Hillewaere na een jachtpartij. Aan zijn carrière als jager kwam er echter vroegtijdig een einde nadat hij door een te dicht schot blijvende oorschade opliep.¹²⁵

Reeds vanaf 1942 was hij ook schatbewaarder van een privaat hulpcomité dat in Veldegem was opgericht door een aantal vooraanstaande inwoners, en dit onder het voorzitterschap van burgemeester Henri Vandaele. De bedoeling was om directe steun te verstrekken aan noodlijdende gezinnen. Tijdens zijn consultaties zag Albert Masureel veel nood en hij zorgde ervoor dat er discreet wat hulp kon geboden worden aan de meest schrijnende gevallen.

Privaat ging hij met zijn broer Georges¹²⁶ dikwijls kijken naar Cercle Brugge. Zoon Joost mocht dan mee, te samen met zijn broer Louis. Deze laatste kon een verzameling starten met de sigarenbandjes die hij tijdens de rust kon vinden op de tribune...

¹²⁵ MASUREEL, F. en J., *Familiegeschiedenis Masureel*, Ronse, 2001, p. 216.

¹²⁶ Georges had zijn vader Louis Masureel opgevolgd als notaris in Koekelare.

Albert Masureel heeft zich zelf nooit in de politieke arena willen werpen, maar hij was wel voorzitter van de lokale CVP-afdeling in Veldegem. Dit leidde dan wel eens tot behoorlijke discussies met zijn schoonbroer dokter Hubert Pattyn uit Ruddervoorde, die bij de Volksunie was.

In 1974 werd Albert Masureel ziek. Het bleef lang onduidelijk waaraan hij precies leed, maar op 7 februari 1975 overleed hij op 59-jarige leeftijd te Leuven.

Henri Vandaele

Henri Vandaele was burgemeester van Veldegem van 1939 tot 1946. Hij werd geboren te Veldegem op 16 juni 1889. Zijn ouders Petrus Vandaele en Eugenie Stubbe kregen vijf kinderen, waarvan er drie doodgeboren werden. Een zoontje Camiel overleed toen het minder dan één jaar oud was. Alleen Henri bereikte de volwassen leeftijd.¹²⁷ Vader Petrus Vandaele kon niet lezen of schrijven; zijn moeder wel.

Henri Vandaele was landbouwer op een hoeve nabij de Rembertstraat. Hij huwde op 29 april 1919 te Torhout met Marie-Louise Denoo. In Veldegem werd aangenomen dat hij hiermee "*een slag deed*", want de familie Denoo werd als behoorlijk welgesteld beschouwd. Uit de huwelijksakte blijkt dat er een huwelijkscontract was opgesteld¹²⁸, wat in die tijd alleen bij begoede families gebeurde. Marie-Louise was in Veldegem algemeen bekend onder de naam Marie Cocquyt. Dit was de familienaam van haar moeder.¹²⁹ Henri en Marie-

¹²⁷ Ook zijn grootvader Josephus Vandaele en zijn grootmoeder Francisca Ryde waren met een dergelijke tragedie geconfronteerd. Zij kregen zeven kinderen, waarvan er maar twee volwassen werden.

¹²⁸ Bij notaris Victor Dewulf in Handzame.

¹²⁹ Clementia Cocquyt werd geboren te Zedelgem op 28 april 1866. Zij huwde er op 12 oktober 1887 met Karel Lodewijk Denoo. Ook hier was er een huwelijkscontract, wat toch op een bepaalde welstand wijst. De ouders van Clementia (Bernard Cocquyt en Vereecken Maria Theresia) waren op 19 oktober 1857 vanuit Aalter in Zedelgem komen wonen, en dit op de hoeve die eerder werd gebruikt door de toen naar Aartrijke uitgeweken Pieter Willem en Anna Van Daele.

Henri Vandaele en Marie-Louise Denoo (Collectie familie Vandaele)

Louise kregen twee kinderen: een dochter Angele (geboren op 19 februari 1920)¹³⁰ en een zoon Achiel (geboren 3 september 1923).

Henri Vandaele stelde zich voor het eerst kandidaat bij de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1926. Hij was toen de tweede man op de lijst van Jules Janssens en werd verkozen met 113 stemmen. Jules Janssens kon toen een coalitie sluiten met Désiré Jonckheere.¹³¹ Janssens werd burgemeester, Désiré Jonckheere eerste en Henri Vandaele tweede schepen. Er kwam echter een meer dan stevig haar in de boter tussen Janssens en Vandaele over een bijgebouwtje van de woning van Janssens, dat op gemeentegrond zou gestaan hebben. De ruzie escaleerde totaal en er moest meermaals van hogerhand

¹³⁰ Angele Vandaele huwde op 23 april 1946 te Veldegem met Lucien Desplentere. Zij trok kort daarna met hem mee naar Antwerpen. Ook Marie-Louise Denoo ging daar in 1972 wonen.

¹³¹ Zie hierboven.

worden ingegrepen.¹³² Als gevolg daarvan kwam Henri Vandaele bij de verkiezingen van 9 oktober 1932 met een eigen lijst 3 op, naast de lijsten 1 (Janssens) en 2 (Keirsebilck-van Zuylen). De lepe Jules Janssens draaide Vandaele toen de hierboven al beschreven "*familie-loer*". Janssens ging tweede staan op zijn eigen lijst en gaf de eerste plaats aan Jan Tanghe, een oom van Henri Vandaele.¹³³ Het was duidelijk de bedoeling om hiermee Henri Vandaele politiek uit te schakelen. Het opzet van Janssens slaagde. De lijst van Henri Vandaele haalde één zetel en zat op de wip.¹³⁴ Maar Henri Vandaele kon daarvan zelf niet profiteren want door zijn verwantschap met Jan Tanghe kwam hij niet terug in de gemeenteraad. In zijn plaats kwam de uit Loppem afkomstige Karel Vandaele.¹³⁵ Zoals hierboven al verteld, zorgde Henri er dan wel voor dat Karel Vandaele een coalitie sloot met de lijst 2 (Keirsebilck-van Zuylen), zodat Janssens in de oppositie terecht kwam. August Keirsebilck liet het burgemeesterschap aan baron Raoul van Zuylen en Karel Vandaele werd schepen. Jules Janssens en Henri Vandaele hadden elkaar de politieke dieperik ingesleurd...

Voor Henri Vandaele luidde bij de gemeenteraadsverkiezingen van 16 oktober 1938 echter het uur van de vergelding. Hij maakte geen eigen lijst meer, maar sloot zich aan bij de lijst van Désiré Jonckheere. Die had nu de kop van de lijst Janssens gekregen. Henri Vandaele ging dus eigenlijk terug op de lijst van de vijand staan. Dit werd allicht wat gemakkelijker gemaakt door het feit dat Jules Janssens intussen vervangen was door zijn zoon Jozef. De lijst van Désiré Jonckheere met Henri Vandaele en Jozef Janssens haalde een meerderheid van vijf zetels tegenover vier voor de lijst van Zuylen-Keirsebilck. Maar deze laatsten speelden het slim. Tijdens de verkiezing van de nieuwe schepenen in de gemeenteraad werden Jozef Janssens en Henri Vandaele zoals verwacht tot schepenen verkozen. Maar Vandaele kreeg daarbij ook de steun van de oppositie, die hiermee het signaal gaf dat ze bereid waren om Vandaele te steunen. Deze zag zijn kans schoon. Hij werd door zichzelf en door de oppositie voorgedragen

¹³² Zie uitgebreid over deze kwestie: DENYS, B., "Veldegem tijdens het Interbellum (2)", *Zilleghem*, 2005, 88-90.

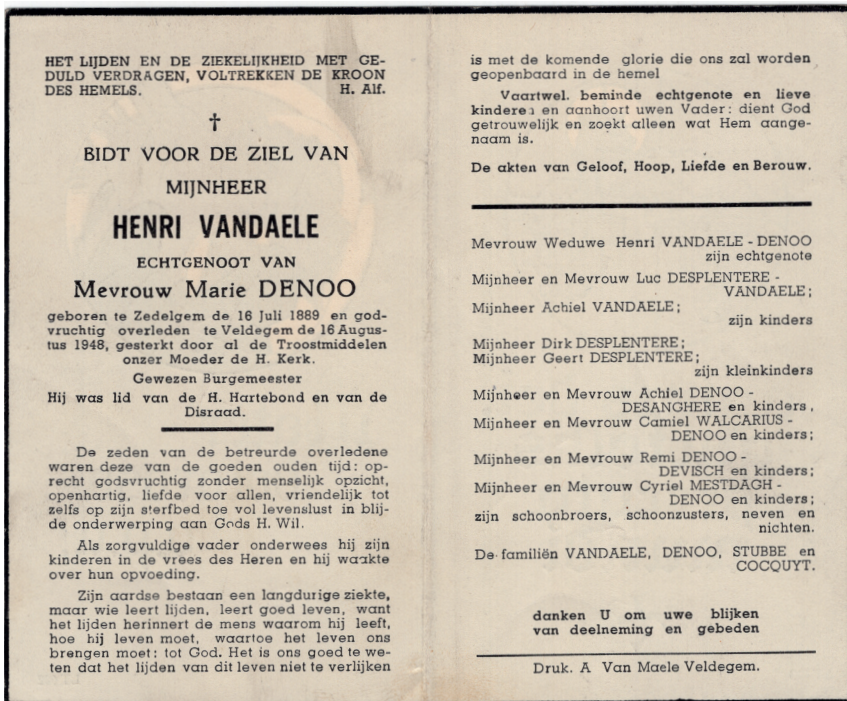
¹³³ Jan Tanghe was gehuwd met Emma Stubbe, de zuster van Eugenie Stubbe, die de moeder was van Henri Vandaele. Jan Tanghe bleef nog geen anderhalf jaar in de gemeenteraad.

¹³⁴ De lijsten Janssens en Keirsebilck behaalden elk vier zetels.

¹³⁵ Die op de tweede plaats stond op de lijst van Henri Vandaele.

als burgemeester.¹³⁶ In ruil stemde hij dan later mee met de oppositie om August Keirsebilck in zijn plaats als schepen te verkiezen. Dit gebeuren werd Henri Vandaele door vele Veldegemnaars niet in dank afgenomen. Hij kreeg het stigma van overloper. Daarbij werd dan wel vergeten hoe Henri Vandaele zes jaar eerder door Jules Janssens meer dan een hak was gezet. Henri Vandaele bleef tot einde 1946 burgemeester van Veldegem. Daarin zat ook de oorlogsperiode. Hierboven werd reeds vermeld dat hij zich toen heeft ingezet voor de meest noodlijdende inwoners als voorzitter van het hulpcomité.

Bijna alle oorlogsburgemeesters hadden na de bevrijding problemen. Dit was ook in Veldegem het geval voor Henri Vandaele. Nachtridders schilderden

Bidprentje Henri Vandaele (Collectie Gemeentearchief Zedelgem)

¹³⁶ Dus met vijf handtekeningen op negen.

hakenkruisen op zijn gevel.¹³⁷ Na een officieel onderzoek werd hij in 1945 alleen voor een korte periode geschorst en mocht dan zijn ambt terug opnemen. Dit wijst erop dat de beschuldigingen tegen hem zeer licht moeten gewogen hebben. Bij de verkiezingen van 24 november 1946 kwam hij op met een eigen lijst. Hij haalde nog 100 voorkeurstemmen, een klein verlies ten opzichte van 1938.¹³⁸ Hij was hiermee zesde in de rij, maar werd door het systeem van de toebedeling van de zetels over de partijen toch nipt niet meer verkozen.

Intussen had Henri Vandaele zijn landbouwuitleiding wegens gezondheidsproblemen moeten stopzetten.¹³⁹ Zijn vrouw was een winkel van textiel en kruidenierswaren begonnen aan de Koning Albertstraat. Eerst was dat een winkel met ernaast een woonhuis. De woning werd later ook in de winkel gebracht, die dan door zijn zoon Achiel werd verder gezet.¹⁴⁰ Henri Vandaele overleed te Veldegem op 18 augustus 1948.¹⁴¹ Op 24 mei 2018 besliste de gemeenteraad van Zedelgem om een nieuwe straat in de verkaveling tussen de Rembertstraat, de Bezembindersstraat en de Koning Albertstraat naar hem te noemen.

¹³⁷ DENEVE, C., "Interview met Christiane Teerlinck (Veldegem)", *Zilleghem*, 2021, 24.

¹³⁸ Waar hij 115 voorkeurstemmen haalde.

¹³⁹ Volgens mededeling van zijn kleindochter Marie-Rose Vandaele had Henri Vandaele maagkanker.

¹⁴⁰ Op de gevel van het woonhuis Koning Albertstraat 32 te Veldegem is nog steeds vermeld: "A. Vandaele". Achiel Vandaele had in Veldegem de naam van er goed in te zitten, maar toch heel spaarzaam te zijn. Hij had in zijn tuin een soort fantasie-versterking gebouwd met trappen en kantelen, en dit met veldstenen afkomstig uit een daar ook gegraven vijver. Op de zijkant was een Maria-grotje met ervoor een klein en ondiep vijvertje. In deze waterplas kwam Achiel Vandaele in 1998 om het leven. Hij heeft allicht iets gekregen, waardoor hij met zijn hoofd in het vijvertje terecht kwam en verdronk. Achiel Vandaele had eerder al de dood van zijn zoon Erik moeten verwerken, die op 22-jarige leeftijd bij een verkeersongeval stierf te Diksmuide op 17 maart 1985.

¹⁴¹ In zijn overlijdensakte werd "*winkelier*" opgegeven als zijn beroep.

Bijlage 3: De luchtafweer in Zedelgem in 1940

Op 5 september 1936 verscheen in de Brugse krant Het Belfort een bericht onder de titel "Nieuwe troepen in West-Vlaanderen". Daarin werd aangekondigd dat: "Bij de munitiestapelplaatsen van Houthulst en Zedelgem bevinden zich kazernen, die met October a.s. zullen bezet worden door Batterijen van de Grondverdediging tegen de Luchtvaartuigen". Dit nieuws verscheen ook in andere kranten.¹⁴²

De bedoeling van de legerleiding was om een aantal belangrijke, maar vanuit de lucht kwetsbare militaire inrichtingen te voorzien van luchtafweer. Daarbij ging het onder meer over munitieopslagplaatsen, zoals te Zedelgem. De luchtafweer was toen een gespecialiseerde tak van de artillerie, alom bekend onder de Franstalige afkorting DTCA ("*Défense Terrestre Contre Aéronefs*").¹⁴³ Het Belgisch Leger beschikte over twee regimenten DTCA. Een derde dergelijk regiment werd opgericht in maart 1940, maar was nog in opbouw bij de Duitse inval in mei 1940.

De DTCA werd als nieuwe eenheid door het Zedelgemse gemeentebestuur officieel welkom geheten op woensdag 28 oktober 1936.¹⁴⁴ Er was een militaire plechtigheid onder leiding van majoor Paul Bolle¹⁴⁵, gevolgd door een "gulle ontvangst" op het gemeentehuis, waar ook "de eerewijn (werd) gedronken".¹⁴⁶ Tussen oktober 1936 en mei 1940 waren achtereenvolgens wisselende onderdelen van zowel het Eerste als van het Tweede Regiment DTCA te Zedelgem gekazerneerd. Bepaalde militairen gingen ook over van het ene Regiment naar het andere.¹⁴⁷

¹⁴² Zie bvb.: *Le Sud*, 6 september 1936.

¹⁴³ In het Nederlands was de officiële benaming "Grondverdediging tegen Luchtdoelen".

¹⁴⁴ De eenheid was hier toen al een achttal dagen aanwezig. Ze behoorde tot het Eerste Regiment DTCA (*La Libre Belgique*, 27 november 1936; *La Wallonie*, 2 december 1936).

¹⁴⁵ Luitenant-kolonel Paul Bolle zal tijdens de Achttiendaagse Veldtocht het bevel over het Eerste Regiment DTCA overnemen nadat kolonel Georges Verhaegen zwaar gewond was toen zijn wagen onder vuur werd genomen door Duitse vliegtuigen (Zie het trefwoord "1ste Regiment Grondverdediging tegen Luchtdoelen" in www.18daagseveldtocht.be).

¹⁴⁶ *Het Laatste Nieuws*, 29 oktober 1936; *Het Nieuws Van Den Dag*, 29 oktober 1936.

¹⁴⁷ Zoals onder andere het geval was bij Roland Gryson.

De komst van de DTCA leidde tot een aanzienlijke toename van het aantal militairen dat verbleef in de kazerne te Zedelgem. Er moest bijgebouwd worden.¹⁴⁸ Ook was er nieuw burgerpersoneel nodig om voor al deze nieuwe militairen te zorgen. In *Het Brugsch Handelsblad* van 9 april 1938 verscheen bvb. volgende advertentie in elk van de landstalen: "Gevr. KOKIN¹⁴⁹ voor Mess Officieren te Zedelgem. Schr. of z. w. Lt. Reskinet¹⁵⁰, Mess Officieren, DTCA, Zedelgem".¹⁵¹

Toegang tot de kazerne juist voor de Tweede Wereldoorlog (Collectie Gemeentearchief Zedelgem)

De DTCA burgerde zich snel in bij de plaatselijke bevolking. De eenheid zorgde voor een detachement op de plaatselijke plechtigheden van 21 juli, 11 november en 15 november.¹⁵² Er waren vriendschappelijke voetbalmatches tussen de

¹⁴⁸ Dit blijkt o.a. uit een artikel in *Het Brugsch Handelsblad* van 15 januari 1938.

¹⁴⁹ Niet verbeterde weergave.

¹⁵⁰ In andere advertenties is er sprake van Raskinet.

¹⁵¹ Er werden trouwens ook militairen gezocht met bepaalde technische specialisaties (Zie bvb. *Journal de Charleroi*, 15 mei 1937).

¹⁵² *Het Nieuws Van Den Dag*, 16 november 1937; *Het Nieuws Van Den Dag*, 23 november 1937; *Het Brugsch Handelsblad*, 30 juli 1938; *Het Brugsch Handelsblad*, 12 november 1938.

DTCA en de lokale voetbalclub Zedelgem-Sportief.¹⁵³ De soldaten namen deel aan kaartkampioenschappen¹⁵⁴ en aan de kermiskoers.¹⁵⁵ Het Regimentsfeest stond ook open voor het groot publiek.¹⁵⁶

Bij de Duitse inval in het Tsjechische Sudetenland, werd het Belgisch Leger einde september 1938 deels gemobiliseerd. De Zedelgemse kazerne volstond totaal niet om alle manschappen van de DTCA op te vangen die in het station in Zedelgem toestroomden. Meer dan 900 militairen moesten worden ondergebracht in de fietsenfabriek van de Gebroeders Claeys op Sint-Elooi. Maar dit liep goed af: *"De soldaten hebben een gul en hartelijk onthaal genoten en al het mogelijke werd gedaan om hun het verblijf gedurende die dagen van vrees en leed te verzachten. Een officier afgevaardigde heeft Dinsdag avond meegedeeld dat een groot gedeelte der soldaten spontaan hunne soldij hebben afgestaan uit blijk van erkentelijkheid voor het gul onthaal hun door de Gebrs. Claeys voorbehouden. Een bedrag van twee duizend frank komt ten goede aan de sociale werken der werkhuizen Claeys en een zelfde bedrag werd aan het gemeentebestuur overhandigd voor hulpverlening aan de noodlijdenden der gemeente. Dit gebaar vanwege de soldaten heeft diepen indruk gemaakt en de Gebroeders Claeys zullen zich door deze spontane uiting van dankbaarheid, die aan hun werklieden en aan de noodlijdenden der gemeente ten goede komt, voor den last en de kosten welke zij onbaatzuchtig op zich genomen hebben, beloond achten".*¹⁵⁷

In april 1939 werd de DTCA opnieuw gemobiliseerd. Weerom ontbrak de nodige opvangcapaciteit¹⁵⁸ en men slaakte een zucht wanneer ook deze kritieke fase overwaaide: *"Talrijke reservisten die dringend opgeroepen werden in de maand April ll. bij het garnizoen D.T.C.A. om de kaders van de dekkingstroepen aan te vullen, worden nu regelmatig en stilaan naar huis gezonden. Men meent dat binnen kort alles weer normaal zal zijn in het kazerne te Zedelgem".*¹⁵⁹

¹⁵³ *Het Nieuws Van Den Dag*, 23 december 1936 (wedstrijd op Kerstdag 25 december 1935 voor de beker luitenant Tumelair); *Het Brugsch Handelsblad*, 11 december 1937.

¹⁵⁴ *Het Nieuwsblad*, 27 september 1939.

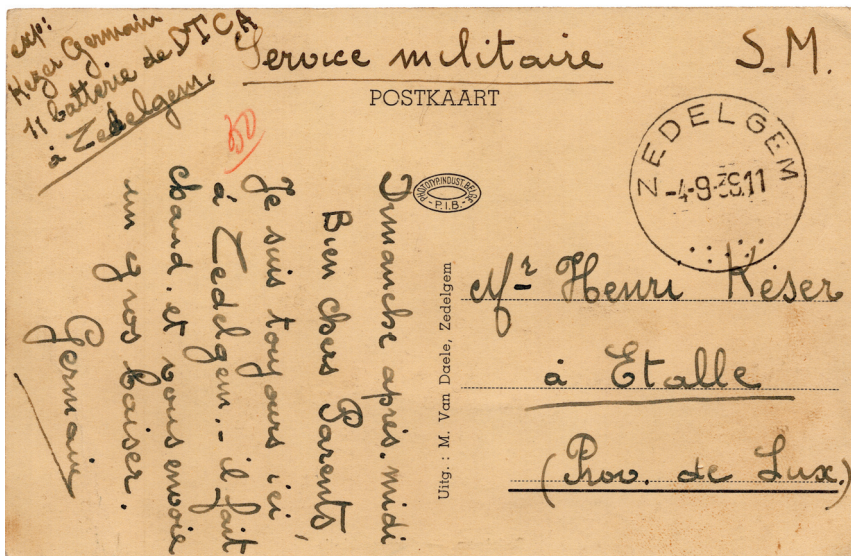
¹⁵⁵ *Het Brugsch Handelsblad*, 19 augustus 1939.

¹⁵⁶ *Het Brugsch Handelsblad*, 9 juli 1938.

¹⁵⁷ *Het Brugsch Handelsblad*, 8 oktober 1938.

¹⁵⁸ Dit was intussen ook opgemerkt door de Commissie van Landsverdediging van de Senaat (VERHOYE, D., *Bofors in 't park*, online (<https://sites.google.com/view/dannyverhoeyewebsite/zedelgem-tijdens-wo1-wo2online>), p. 50).

¹⁵⁹ *Het Brugsch Handelsblad*, 20 mei 1939.

Postkaart verstuurd door miliciens van de luchtafweer Zedelgem tijdens mobilisatie (Collectie Patrick Arnou)

Maar dit laatste bleek slechts een vrome wens te zijn, want het kwam later in 1939 tot een algemene mobilisatie. Zedelgem werd overstroomd door soldaten, die overal waar mogelijk moesten worden ingekwartierd.¹⁶⁰ De herbergen vaarden er wel bij. Maar ze waren niet alleen. De lokale drukker Ildephonse Deketelaere liet een nieuwe reeks prentkaarten maken, waarop Belgische militairen te zien waren op verschillende plaatsen in Zedelgem. De kaarten vonden gretig aftrek en vele ervan zijn verstuurd door soldaten die behoorden tot de DTCA.

¹⁶⁰ MEULEBROUCK, L., "Militaire aanwezigheid te Zedelgem", in X., *Brugge Garnizoenstad*, Brugge, 2008, p. 83; VERHOYE, D., *Bofors in 't park*, online (<https://sites.google.com/view/dannyverhoyewebsite/zedelgem-tijdens-wo1-wo2>), p. 82.

Zedelgem in de mobilisatietijd: Let op de talrijke militairen in het straatbeeld (Collectie Patrick Arnou)

De internationale sfeer bleef gespannen. Op dinsdag 28 november 1939 werden op diverse plaatsen in het land onbekende vliegtuigen gehoord. De DTCA trad in werking, ook te Zedelgem.¹⁶¹ Op 10 mei 1940 bestond de luchtafweer te Zedelgem uit acht kanonnen die behoorden tot drie eenheden van de DTCA.¹⁶²: vier C75 DTCA Model 28 kanonnen die de 36ste Batterij vormden van Groep XII van het Tweede Regiment DTCA¹⁶³, twee C40 Bofors kanonnen van de 6^e Batterij van hetzelfde Regiment en nog eens twee C40 Bofors kanonnen van de 7^e Batterij van het Eerste Regiment DTCA. De vermeldingen "75" en "40" duiden op de breedte in centimeter van de gebruikte munitie. De C40 Bofors waren modern en efficiënt geschut. De C75 DTCA Model (19)28 waren daarentegen verouderde kanonnen, die niet tijdig vervangen waren geraakt.

¹⁶¹ *Het Laatste Nieuws*, 29 november 1939; *Het Nieuws Van Den Dag*, 29 november 1939.

¹⁶² Zie de trefwoorden "Generale Staf der Grondverdediging tegen Luchtdoelen", "1ste Regiment Grondverdediging tegen Luchtdoelen" en "2^e Regiment Grondverdediging tegen Luchtdoelen" in www.18daagseveldtocht.be.

¹⁶³ Onder bevel van Luitenant Rolin.

Gelukkig voor de mensen van Zedelgem, werd het munitiedepot geen voorwerp van hevige Duitse luchtaanvallen. Er zouden wel enkele brandbommen afgeworpen zijn door de Duitsers, maar die kwamen in open veld terecht.¹⁶⁴

Tijdens de Achttiendaagse Veldtocht kwamen steeds meer eenheden van het Belgische Leger in Zedelgem terecht.¹⁶⁵ Ook de Staf van het Eerste Regiment DTCA kwam naar Zedelgem¹⁶⁶, net als dit het geval was voor de Staf van andere eenheden. De munitie van andere depots die moesten ontruimd worden, werd ook minstens deels naar Zedelgem overgebracht. Het depot raakte overvol en er moest o.a. munitie op treinen en zelfs op binnenschepen in Brugge worden geladen. Anderzijds trokken dan – zeker naar 28 mei 1940 toe – eenheden vanuit Zedelgem weer weg naar elders.¹⁶⁷ De capitulatie stelde een einde aan een totaal onhoudbaar geworden toestand.

Ook na de capitulatie bleven bepaalde gedemobiliseerde beroepsmilitairen van de DTCA te Zedelgem wonen. Sommigen van hen ondersteunden de Passieve Luchtbescherming.¹⁶⁸ Anderen traden toe tot het verzet, zoals wachtmeester DTCA Ferdinand De Lil, die te Neuengamme werd terechtgesteld op 14 januari 1945.¹⁶⁹

¹⁶⁴ *Het Brugsch Handelsblad*, 13 juli 1940.

¹⁶⁵ Dit was ook op andere deelgemeenten het geval. Zo was de laatste schootsstelling vóór de capitulatie van Groep III van het Eerste Regiment DTCA te Loppem. Ook de Staven van de Groepen III en IX van dit Regiment bevonden zich daar toen. De 30^e Bateria van Groep X van dit Regiment was op 28 mei 1940 te Veldegem (Zie trefwoord "1ste Regiment Grondverdediging tegen Luchtdoelen" in www.18daagseveldtocht.be; zie ook: DENEVE, C., "Zedelgem knooppunt van de Belgische Legers 1940", *Zilleghem*, 2020, 109-117.

¹⁶⁶ De Staf van het Eerste Regiment DTCA verbleef te Zedelgem van 24 tot 28 mei 1940.

¹⁶⁷ Zo was de 36ste Bateria van Groep XII van het Tweede Regiment DTCA op 28 mei 1940 te Staden.

¹⁶⁸ *Het Algemeen Nieuws*, 15 augustus 1940; *Het Brugsch Handelsblad*, 17 augustus 1940.

¹⁶⁹ *Journal de Bruges*, 26 augustus 1945; *De Koerier*, 3 september 1945.

Bijlage 4: Latere verklaring Etienne Servaes

Tijdens het militair onderzoek naar het overlijden van Roland Gryson, gaf Etienne Servaes op 5 december 1944 volgende verklaring over het ongeval: *Rond 11.30u. zijn we per moto uit Ieper vertrokken, richting Thourout, alwaar we iets na 12u. aankwamen. Hier hebben wij genoenmaald in een drankhuis gelegen bij de statie. Rond 1 3/4u. vertrokken we terug, met als einddoel Brugge, waar wij om 2,30u. halt hielden. Ik werd op mijn verzoek afgezet in de Noordzandstraat 77, waarna Roland en Elie vertrokken naar den heer Majoor Blanchit. Ik had afspraak met mijn beide makkers om 4u. op de Grootte Markt. Beiden verschenen echter om 4,30u. Zij zegden mij den heer Majoor niet te hebben gevonden en er nu nogmaals eens op zoek te zullen gaan. Op weg naar de Leopoldskazerne, kwamen wij echter den heer Majoor tegen die Elie Gruwez rendez-vous [gaf] in zijn huis om 5 3/4u., alwaar wij prompt op tijd aankwamen. Te 6u. vertrokken wij naar huis terug. Gekomen evenwel aan de autostrade te Lophem was onze batterij af. Wij sukkelden dan te voet verder tot aan de eerste garage, nl. die van Heidelberg. In deze garage kreeg Elie Gruwez, welke stuurde, een nieuwe batterij in leening (mits borgsom en in gave van de oude batterij). Hier lieten wij ook onze koplamp herstellen. Alles was in orde rond 8,40 u. 's avonds. Het was helledonker, het waaide geweldig, terwijl het ondertusschen begon te regenen. Wij reden uiterst rechts, en het wiel van het zijspan waarin ik zat reeds op de uiterste rand van de baan, nabij het velopad. Dit kan ik getuigen vermits ik steeds het wiel en de baan in het oog had. Iets voor 9 u. gebeurde dan het ongeval. Een onverlicht zware autovrachtwagen, met een nogal groote snelheid, terwijl die van ons rond de 30 Km. schommelde, zonder koplichten reed vlak op de linkerkant van onze moto. Hoe alles gebeurde kan ik niet zeggen, het greep veel te snel plaats. Alleenlijk hoorde ik nog een gekraak en voelde mij opgelicht worden...en dan niets meer. Ben ik bezwijmd geweest? Ik weet het niet? In elk geval ik lag midden op de baan 4m. verder dan de moto. Ik kroop recht en riep aanstonds: "Elie waar zijt ge". Geen antwoord weerklonk. Ik begon nu het vreeselijke te vermoeden. In het schijnsel van een aanbollende moto, komende van Thourout naar Brugge, welke bestuurder, na door mij halt te hebben gehouden, verklaarde op zijn beurt bijna door deze vrachtwagen te zijn aangereden geworden, vond ik Elie deerlijk verminkt midden de baan liggen. Hij was niet meer te redden en had reeds den geest gegeven. Dan op zoek naar Roland, welke ik vond tusschen velopad en gracht. Ook hij was reeds gestorven. En daar stond ik nu. Ik ging hulp halen bij de dichtsbijgelegen huizen die de Rijkswacht, dokter en priester verwittigden. Van de autovrachtwagen was niets te zien. Deze was zonder halt te hebben gehouden doorgereden."*

Dankwoord

Voor de samenstelling van de brochure kregen we heel wat hulp van verschillende mensen. We spreken hierbij in het bijzonder onze dank uit aan Wilfried Allemeersch, Laurette Buffel, André De Clerck, Noël Denolf, Anne Marie Denys, Bertrand Denys, Edwin Devlieghere, Els Dewaele, Marcel Dobbels, Luc Geers, Bleurette Gruwez, Kléber Jonckheere, Luc Jonckheere, Eddy Kyndt, Joost Masureel, Franky Meuleman, Godelieve Missiaen, Gaston Moeyaert, Hannelore Neyt, Annick Paeshuys, Nadine Tommeleyn, Arnold Torsy, Marie-Rose Vandaele, Chris Vanden Broucke, Eliane Vanden Broucke, Christiane Van Herck, Daniëlle Van Herck en Jacqueline Van Herck.

Colofon

Deze brochure kwam tot stand door de Vaderlanderkes Zedelgem i.s.m. Gemeentebestuur Zedelgem

Auteur: Patrick Arnou

Vormgeving en druk: Drukkerij Eurodesign, Veldegem, Tel. 0475 73 04 16, drukkerijeurodesign@telenet.be

D/2022/2799/1

V.U. Annick Vermeulen, Pater Amaat Vynckeplein 1, 8210 Zedelgem